

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra slovanských jazyků a literatur

Oddělení českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Názvy ulic v Třešti

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Vypracovala: Barbora Bartušková

České Budějovice, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 10. května 2021

Podpis

Barbora Bartušková

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce, PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., za cenné rady a doporučení při zpracovávání práce. Dále děkuji Muzeu Vysočiny Jihlava s pobočkou v Třebíči a Státnímu okresnímu Archivu v Jihlavě za poskytnutí materiálů a také panu Janu Morkusovi z Třebíče za poskytnutí mi potřebných informací.

Anotace

Tématem bakalářské práce je uliční názvosloví města Třeště, které leží v okrese Jihlava. Jsou zde podány základní informace o studiu místních jmen, tedy o onomastice a toponomastice. Za využití odborné a historické literatury a archivních map byl zaznamenán vývoj a motivace pojmenování urbanonym v Třešti a jejich proměna především ve 20. století. Je zde využito srovnání současných a historických názvů ulic. Ulice jsou roztrženy do kategorií podle motivace jejich pojmenování. Cílem práce je vytvořit celistvý obraz o vývoji uličního názvosloví v Třešti.

Abstract

The topic of the bachelor's thesis is the street nomenclature of the town Třešť, located in the district of Jihlava. There is basic information about the study of local names, ie onomastics and toponomastics. Using professional and historical literature and archival maps, the development and motivation of naming urbanonyms in Třešť and their transformation, especially in the 20th century, were recorded. A comparison of current and historical street names is used here. Streets are categorized according to the motivation of their naming. The aim of the work is to create a compact picture of the development of street nomenclature in Třešť.

Obsah

ÚVOD	7
1. METODIKA.....	9
2. ONOMASTIKA	12
2.1 Dělení onomastiky	12
2.2 Toponomastika.....	12
2.3 Historie onomastiky	14
2.4 Odborný časopis <i>Acta onomastica</i>	15
2.5 Česká onomastická škola	15
3. URBANONYMIE	16
3.1 Dělení urbanonymie.....	16
3.2 Honorifikační motiv	17
4. STRUČNÁ HISTORIE MĚSTA TŘEŠŤ	18
4.1 Od první zmínky do konce 19. století	18
4.2 20. století.....	19
4.3 Židé v Třešti	20
4.4 Etymologie názvu města	21
5. NÁZVY ULIC V TŘEŠTI	22
5.1 Vývoj uličního názvosloví	22
5.2 Srovnání současných uličních názvů s návrhem pojmenování ze 30. let a se situací z let 1948 a 1960	22
5.3 Honorifikační názvosloví.....	25
5.3.1 Názvy podle významné události, podle armád a organizací.....	25
5.3.2 Názvy podle významné osobnosti	27
5.3.3 Názvy podle lokální významné osobnosti	33
5.4 Nehonorifikační názvosloví	37
5.4.1 Názvy podle směru komunikace.....	37
5.4.2 Názvy podle polohy komunikace	38
5.4.3 Názvy podle obyvatel ulice	41
5.4.4 Názvy podle vlastnosti ulice, tvaru, funkce, stáří a charakteru	43
5.4.5 Názvy podle barev, zvířat a rostlin	44
5.5 Zaniklé ulice.....	45
ZÁVĚR.....	47
ZDROJE	51

Bibliografie	51
Internetové zdroje	52
Archivní prameny	53
Rozhovory	53
Časopisy	53
Seznam příloh.....	54
Přílohy	55

Seznam zkratk

apod.	a podobně
atp.	a tak podobně
LDHBČ	Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny
např.	například
NESČ	Nový encyklopedický slovník češtiny
PSJČ	Příruční slovník jazyka českého
resp.	respektive
str.	strana
tj.	to jest
tzn.	to znamená

ÚVOD

Předmětem této bakalářské práce je popis třešťských ulic, jejich vývoje a motivace. Toto téma spadá do oblasti výzkumu onomastické subdisciplíny, a to toponomastiky. Uliční názvosloví je součástí urbanonymie. Jsou uvedeny i dva typy dělení urbanonym, které jsou v práci kombinovány.

Čtenář této práce bude seznámen s vlastními jmény a urbanonymií, tedy poměrně novou vědní disciplínou. Velmi důležité je vysvětlení pojmu honorifikace a také popsání jejího vývoje v průběhu 20. století.

Téma jsem si zvolila, jelikož mě zajímá historie města a ta je neodmyslitelně spjata se změnou uličního názvosloví. Dalším impulsem ke zvolení si tohoto tématu je nedostatek takovýchto prací z oblasti Třeště a okolních měst, jelikož nikdo tento výzkum zatím neprováděl. Pravděpodobně je to důsledek toho, že o Třešti neexistuje příliš historických pramenů nebo map. Také mě zajímaly informace o třešťských rodácích, jejichž jména některé ulice nesou.

Přestože Třešť není příliš velkým městem, k 1.1.2020 měla 5714 obyvatel (Český statistický úřad, 2021, cit. [2021-04-24]), skládá se z 69 ulic rozmanitých názvů, které jsou předmětem zkoumání této práce. Stěžejním materiálem pro tento výzkum byly archiválie jako mapy a kroniky, především ze 40. a 50. let. Problém představovaly podklady z následujících let, tedy 60., 70. a 80., jelikož z této doby neexistují mapy a ani jiné záznamy o ulicích, pouze několik zmínek v kronikách. Důležitým faktem je informace z kroniky p. Dobeše, že před rokem 1940 neměly třešťské ulice žádné oficiálně a úředně uznané názvy. Tím pádem existují pouze lidové názvy ulic, které většinou nejsou ani zapsány a sloužily pouze pro obyvatele Třeště k orientaci. Většinou to byly spíše názvy městských částí než ulic. Z 20. a 30. let sice existuje několik návrhů pro pojmenování ulic, nikdy však nedošlo k jejich realizaci.

Cílem bakalářské práce je podat ucelený obraz o názvech ulic města, o jejich vývoji a změnách především ve 20. století a o jejich vztahu k historickým událostem nebo politické situaci. Dále je cílem popsat, kde je ulice situována nebo kterým směrem vede, případně zda není součástí nějakého většího celku (názvosloví podle květin, lokální honorifikace apod.)

Aktuální informace o dnešní podobě třešťských ulic jsem získala z online zdroje Mapy.cz (cit. [2021-02-04]). Také jsem zde našla materiály, které o ulici vypovídají, jaká další ulice na ni navazuje, se kterou sousedí apod. Taktéž jsem využila své vlastní znalosti

k popisu ulic v závěrečné kapitole práce, kde jsou ulice rozděleny do skupin podle motivace jejich názvu.

1. METODIKA

Tato bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. První, teoretická část, vykládá základní informace o vlastních jménech zeměpisných, praktická část je pak zaměřena na uliční názvosloví Třeště. Je využit harvardský citační styl.

V teoretické části je nejdříve vysvětlen pojem onomastika, předmět jejího bádání a její dělení. Je popsána historie onomastiky a také zde lze nalézt informace o výuce onomastiky na vysokých školách. Bez povšimnutí nezůstává ani toponomastika a její předmět zkoumání a dělení. Byla využita odborná literatura, konkrétně *Úvod do obecné onomastiky* (1999) od Rudolfa Šrámka, *Synchronní a diachronní aspekty české onymie* (2004) Milana Harvalíka, *Úvod do toponomastiky* (1963) od autora Vladimíra Šmilauera a *Pomístní jména v Čechách* (1995) Libuše Olivové-Nezbedové. V teoretickém výkladu je i vymezení pojmu urbanonymie a honorifikace. Ke zpracování kapitoly o urbanonymech byly využity knihy *Názvy míst* (2014) a *Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice* (2011) od Jaroslava Davida. *Nový encyklopedický slovník češtiny* sloužil k vysvětlení pojmů. Významné jsou studie Davida Vaculíka – *K některým aspektům motivace v urbanonymii* (2014), v nichž rozděluje urbanonyma do dvou skupin. Další dělení urbanonym provedla ve svém článku *Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí* (1989) Jana Matúšová. V bakalářské práci jsou tyto dvě různá dělení zkombinovaná v praktické části úměrně k pojmenování třešťských ulic, a to:

- Honorifikační názvy:
 - Názvy podle významné události, podle armád a organizací
 - Názvy podle významné osobnosti
 - Názvy podle lokální významné osobnosti
- Nehonorifikační názvy:
 - Názvy podle směru komunikace
 - Názvy podle polohy komunikace
 - Názvy podle obyvatel ulice
 - Názvy podle vlastnosti ulice, tvaru, funkce, stáří a charakteru
 - Názvy podle barev, zvířat a rostlin

Praktická část začíná popsáním historických událostí v Třešti a je zde přidána zmínka o Židovské obci. Do kapitoly o historii Třeště byly především použity informace z knihy *Třešť 1349–2001* (2001) Františka Bukvaje, dále kniha stejného autora *Lidé z kraje pod Špičákem* (2006). K doplnění informací přispěly oficiální webové stránky

města Třešť, kniha *Třešť 1945* (2010) Jiřího Vybíhala a online článek ze stránek Českého rozhlasu. Nářeční situace v Třešti a okolí byla popsána díky práci *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie* (2012) Ireny Bogoczové. Etymologický původ názvu města je vysvětlen v knize *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (2004) dvojice autorů Ivana Lutterera a Rudolfa Šrámka.

Další kapitolou praktické části je už samotný popis uličního názvosloví a jeho změn, k čemuž přispěly informace z archiválií ze Státního okresního Archivu v Jihlavě a z Muzea Vysočiny a z rozhovoru s třešťským historikem Janem Morkusem. Nejprve je popsán vývoj uličního názvosloví v Třešti. Dále zde lze vidět tabulku, porovnávající současný název ulice s názvem z roku 1948 a 1960. Bohužel o Třešti není dochováno příliš historických pramenů a map města je ještě méně.

Nejstarším pramenem, se kterým jsem měla možnost pracovat, je plán města z roku 1728, na kterém jsou vidět části města, hradby a stavení, podle kterých jsou pak některé ulice pojmenované, např. podle barvírny se jmenuje ulice *Barvířská*. Některé ulice a jejich neoficiální názvy jsou vidět na německé mapě, z roku 1835, kde jsou ulice, nebo spíše cesty, pojmenovány převážně podle směru, kterým vedou. Tyto názvy se projevují i v pozdějším, už oficiálním pojmenování ulic.

Roku 1920 byl kulturní komisí vytvořen návrh názvů ulic, to bylo projednáno na městské radě, avšak přeloženo k pozdějšímu schválení. (Protokol městské rady, 1920) Následujícím zdrojem je ručně kreslená mapa z 30. let, na níž je vidět náměstí a jeho okolní ulice a části a návrhy na jejich nové pojmenování, jelikož po roce 1920 nejspíš k žádnému dalšímu projednávání nedošlo. Ani návrh z 30. let však nebyl úředně uskutečněn, jelikož se v kronice pana Dobeše (1939) píše, že před rokem 1940 nebyly žádné úředně uznané názvy ulic, pouze ustálená, obecně známá pojmenování, a to nejspíš pro nedostatek peněz. K úřednímu pojmenování ulic došlo asi až po druhé světové válce, protože, jak píše Dobeš (1939), v roce 1940 pro to není dostatečného klidu a materiálu. Jen velké náměstí bylo městskou radou pojmenováno jako *Masarykovo náměstí*, nebylo však označeno žádnými tabulkami, a tak lidé dál používali staré vžití výrazy. V kronice je možné nalézt seznam ulic s jejich vžitými jmény a základní informace o nich. Dříve v kronice existovala i stat' „Popis města Třeště a okolí“, ale ta se bohužel nedochovala.

Katastrální mapa nejspíše z období Protektorátu Čechy a Morava je dalším zdrojem pro zkoumání ulic, v této mapě jich však není moc zaznamenáno. Je zde pouze několik jmen ulic, častěji jsou to jen orientační názvy cest. Po válce také dochází k úřednímu pojmenování ulic, což se dozvídám ze zápisu Rady městského národního

výboru. 17. 10. 1945 se projednávalo pojmenování ulic v Třešti. Avšak není zjištěno více podrobností, pouze že pojmenování bylo schváleno. (Zápisy RMNV, 1945) Není tudíž přesně určeno, kdy třešťské ulice získaly oficiální pojmenování.

S prvními oficiálními názvy ulic města se setkáváme na orientačním plánu města z let 1947–1948. Je to nejdůležitější podklad této bakalářské práce, jelikož se vedle orientačního plánu nachází tabulka se starými jmény ulic a s jejich novou podobou. Je tedy možno porovnat, jak se ulice jmenovaly po druhé světové válce, kdy byly nazývány spíše části města než samotné ulice, a jak se jmenovaly po změně roku 1948. Pro toto období je příznačná velká tendence honorifikačního pojmenování. (Orientační plán Třeště, 1948) Během dalších deseti let informace chybí.

Od roku 1956 byly sepisovány kroniky obce, podle kterých je možné zjistit, kdy byla která ulice vydlážděna nebo rekonstruována, kdy v ní byly stavěny nové domy, ale není známo, kdy nové ulice vznikly nebo byly přejmenovány. O změně názvu informují pouze dva plány města z pozdější doby, jako orientační mapka z roku 1958, kde ale některé ulice nejsou vyznačené (Orientační mapka města Třeště, 1958), proto je lepším zdrojem plán z roku 1960, který obsahovala kronika města a na němž lze vidět všech 64 tehdejších ulic. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30)

Další mapy neexistují. V průběhu 60., 70. a 80. let dochází k výstavbě několika nových ulic, nejsou však k dispozici podklady, které by určovaly přesný rok vzniku. Až na počátku 90. let jsou v kronice vypsány ulice, které mění své jméno, většinou je to změna „komunistických“ názvů. Názvy ulic z té doby se již shodují s názvy dnešními.

Dále lze nalézt popis všech 69 třešťských ulic, které jsou rozděleny podle motivace názvu. Některé ulice je možno zařadit do více skupin, jelikož mají např. jak orientační charakter, tak jsou nazvány po rostlině (*V Kaštanech*, *Luční*). Ke každé ulici zjistíme informace o její poloze, motivaci a poté i o jejím historickém vývoji a podobě. Pokud je název ulice motivován nějakou významnou osobností, která není přímo spjata s Třeští a okolím, jsou o osobnosti uvedeny pouze základní a obecně známe informace, jež jsem čerpala ze svých znalostí o těchto osobách. Na závěr je uveden seznam ulic, které již neexistují.

2. ONOMASTIKA

Vlastní jména (onoma, propria) jsou předmětem zkoumání lingvistické disciplíny onomastiky, která je v českém prostředí považována za samostatný obor jazykovědy (Pleskalová, 2017, cit. [2021-02-10]). Propria jsou taková jména, která na rozdíl od apelativ, tzn. jmen obecných, pojmenovávají objekty, stavy a jevy. Hlavní funkcí vlastních jmen je individualizovat a odlišit jednotlivé názvy věcí v rámci názvů objektů téhož druhu nebo je lokalizovat, tedy zařadit je do věcných, sociálních, kulturních a dalších vztahů. (Šrámek, 1999, str. 11)

2.1 Dělení onomastiky

Podle hlavních a vedlejších skupin vlastních jmen jsou rozlišovány tři plány:

- a) **geonymický**, zahrnující toponomastiku, tj. nauka o vlastních jménech místních, kosmonomastiku, tj. nauka o vlastních jménech nebeských těles. Geonymické objekty se zapisují na mapy.
- b) **bionymický**, zahrnující antroponomastiku, pseudoantroponomastiku a zoonomastiku, tj. nauka o živých bytostech
- c) **chrématonymický**, zahrnující onoma objektů a vztahů vzniklých díky lidské činnosti.

Na základě toho dělení lze členit onomastiku na geonomastiku, bionomastiku a chrématonomastiku. (Šrámek, 1999, str. 16)

2.2 Toponomastika

Jednou z nejdůležitějších subdisciplín onomastiky, konkrétně jejího geonymického plánu, je toponomastika. Předmětem jejího zkoumání jsou toponyma, tedy vlastní jména zeměpisná, podle Šmilauera (1966, str. 9) dále se dělí na:

- a) choronyma = jména dílů světa, států, krajů, okresů
- b) jména místní, tj. jména obcí, místních částí, ulic, náměstí, mostů, význačných staveb
- c) jména pomístní, do nichž řadí:
 - vlastní jména vod (moří, řek, jezer, průlivů, rybníků atp.),
 - jména tvarů členitosti povrchu zemského (pohoří, kopce, vrchoviny, roviny, nížiny, ostrovy, poloostrovy atp.),
 - jména pozemků (pole, lesy, pastviny, vinice atp.),

- jména drobných přírodních útvarů (skály, jeskyně atp.),
- jména jednotlivých památných předmětů (kapličky, hřbitovy, křížky, boží muka, mohyly atp.),
- jména komunikací (cesty, železnice, přístavy atp.).

Jména pomístními se zabývala Olivová-Nezbedová ve svém díle Pomístní jména v Čechách (1995, str. 15), kde je rozdělila tímto způsobem:

- hydronyma (vlastní jména vod, moří, řek, jezer, průlivů, rybníků atp.),
- oronyma (pohoří, kopce, skály, propasti, roviny, nížiny atp.),
- pozemková jména (pole, lesy, pastviny, vinice atp.),
- hodonyma (vlastní jména dopravních cest, ulic, náměstí, silnic, tunelů, mostů, železnic atp.),
- vlastní jména jiných neživých přírodních objektů, které jsou v krajině pevně fixovány (kapličky, hřbitovy, křížky, rozhledny, lomy, doły, ukazatele cest atp.).

Toponomastika je věda s velkými mezioborovými přesahy. Nelze se na ni dívat pouze jako na vědu lingvistickou, je důležité mít všeobecné znalosti i v jiných oborech, jako je geografie, vlastivěda nebo historie. Hlavní funkcí toponyma je pojmenovat konkrétní pozemský objekt, který leží v krajině a je možné ho kartograficky zapsat, a odlišit ho od ostatních objektů. Nejprve dostávaly názvy důležité body v přírodě, které měly pomoci s orientací, např. hory, kopce, řeky. Názvy vznikaly na základě přímého pojmenovávání, anebo přeneseného na základě metafor a metonymií. (Pleskalová, 2017, cit. [2021-02-21])

Podle Pleskalové (2017, cit. [2021-02-21]) je několik hlavních pojmenovávacích motivů toponym:

- a) poloha, směr pojmenovávaného (Zápotočí – pole za potokem),
- b) přímé pojmenování objektu (Kravaře – ves chovatelů krav),
- c) popis, charakteristika objektu včetně okolností jeho vzniku (Slunečná),
- d) posesivita, honorifikující motiv (Karlov).

2.3 Historie onomastiky

Úplným základem pro pojmenování ulic je obor onomastika (z řeckého ὄνομα [onoma] „jméno“). Počátky tohoto vědního oboru u nás sahají do 18. století. V té době byla onomastika považována za pomocnou vědu. Až s odstupem času se vyvinula v samostatnou disciplínu jazykovědy. V době národního obrození v 19. století vzrůstá ve společnosti zájem o historii českého jazyka a národa. Onomastikou se v té době zabývali převážně historici. Za zakladatele onomastiky lze označit Františka Palackého (1798–1876). O tomto tématu sepsal studii: *O jménech místních v zemi české a moravské: Rozbor etymologický místních jmen československých*. Dalším jeho významným dílem je *Popis království českého*, které je dodnes hojně využíváno jako pomůcka k toponomastickým a historickým výzkumům. Po velmi podrobném výzkumu v tomto textu kodifikoval české podoby místních jmen. (Harvalík, 2004, str. 17)

Dalším z významných českých onomastiků je Vincenc Brandl (1834–1901), který roku 1885 vydává *Rozpravy o jménech topických*. V tomto textu jsou formulovány důležité myšlenky o toponymech. Aplikoval zde názor, že se vlastní jména v čase proměňují vlivem národů střídajících se na jednom území. Nedílnou součástí jeho prací jsou i výzkumy zaměřené na přejímání jmen z němčiny do češtiny a naopak. (Harvalík, 2004, str. 19)

August Sedláček (1843–1926) je historikem, který obohatil obor toponomastiky, a to především svými díly *Hrady, zámky a tvrze království Českého* a *Místopisný slovník historický království Českého*. (Harvalík, 2004, str. 19)

Postupem času se začali objevovat jazykovědci a historici, kteří spojení onomastiky s osidlováním území nepodporovali. Největší revoluci v tomto pohledu přinesl Vladimír Šmilauer (1895–1983) ve své práci *Osídlení Čech ve světle místních jmen*. Materiálově čerpal hlavně ze slovníku místních jmen v Čechách od Antonína Profouse a využil zde metodu malých typů. Z této teorie pak vychází i Šmilauerův žák, další přední český onomastik Ivan Lutterer (1929–2016) jehož monografie *Vývoj místních jmen a osídlení v povodí Orlic* je jedno z vrcholných děl české toponomastiky. (Harvalík, 2004, stránky 20–21)

Dnes mezi přední české onomastiky patří Miroslava Knappová, Rudolf Šrámek, Libuše Olivová-Nezbedová, Jana Pleskalová nebo Milan Harvalík. (Harvalík, 2004, stránky 26–27)

2.4 Odborný časopis *Acta onomastica*

Vladimír Šmilauer ve své době začal vydávat onomastický vědecký časopis *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*. Časopis pak byl několikrát přejmenován, až do dnešní podoby *Acta onomastica*. Šmilauer byl i vedoucím časopisu. Po něm tento post převzali postupně další velcí čeští onomastici, např. Miloslava Knappová, Libuše Olivová-Nezbedová, anebo Milan Harvalík. Dnes je šéfredaktorem Pavel Štěpán. Periodikum je vydáváno dvakrát do roka *Ústavem pro jazyk český Akademie věd České republiky*. Aktuálně je *Acta onomastica* jediným časopisem o onomastice u nás. Přispívají do něj jak čeští, tak zahraniční autoři, tudíž je v něm možné najít články v několika jazycích. (Ústav pro jazyk český, Akademie věd české republiky, 2013, cit. [2021-02-12])

2.5 Česká onomastická škola

V rámci studia bohemistiky na vysokých školách si studenti mohou od 20. století zvolit jako jeden z volitelných předmětů právě onomastiku. Počátky výuky tohoto oboru jsou spojeny s Vladimírem Šmilauerem, který s ní začal již před druhou světovou válkou. V roce 1948 začal na svých přednáškách vyučovat *Úvod do toponomastiky*. Na jeho přednášky chodili nejen studenti, ale i starší onomastici. Z toho vyplynul doposud se scházející onomastický seminář, který je dnes označován právě jako česká onomastická škola. Do své smrti ho vedl právě Šmilauer, poté po něm odpovědnost převzal jeho nástupce Ivan Lutterer. Není českého onomastika, který by alespoň okrajově nevycházel právě ze Šmilauerových přednášek. (Harvalík, 2004, str. 24)

Onomastika na vysokých školách ovlivňuje i další obory bohemistiky. Její znalost se hodí i k výkladu syntaxe, morfologie a fonologie. Nejvíce pak k výkladu dialektologie, kdy je na příkladech možné sledovat průběh hláskových změn nebo přejímání cizích vlastních jmen do češtiny. (Harvalík, 2004, str. 25)

Mezi přednášející, kteří na své škole vyučovali nebo vyučují onomastiku patří L. Kuba a M. Knappová (Vysoká škola v Ústí nad Labem), B. Dejmek (Vysoká škola v Hradci Králové), F. Čuřín a N. Kvítková (vysoké školy v Praze), L. Pokorný nebo M. Janečková (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích) aj. V Brně se pak onomastika na vysoké škole rozvíjela hlavně díky Rudolfu Šrámkovi a jeho práci *Úvod do obecné onomastiky*. Na stejném místě pak vede semináře i J. Pleskalová. Česká onomastika má ve světě vážené postavení. Například Šmilauerova teorie malých typů a vztahu jmen a osídlení je mezinárodně uznávána a v zahraničí, zvláště v socialistických zemích, byla hojně využívána. (Harvalík, 2004, stránky 25–26)

3. URBANONYMIE

Vlastní jména sídelních i nesídelních objektů, které leží na katastru města jsou urbanonyma. Do urbanonymie tedy lze zařadit názvy městských čtvrtí, sídlišť, náměstí, ulic, parků, mostů či památníků. Definice urbanonym však v češtině není jednotná, proto jsou sem v některých zdrojích řazeny i názvy např. kin, divadel, muzeí, hotelů, stadionů, nemocnic a kostelů, nebo také názvy tratí, zastávek či letišť. K urbanonymům se neřadí oronyma ani hydronyma. (David, 2017, cit. [2021-03-03])

Historie urbanonymie spadá do středověku do dob, kdy se začala vytvářet města, tedy prostorově specifická území ohraničená hradbami. Názvy ulic, bran či náměstí se odvozovaly od polohy nebo charakteru (*Horní, Dolní*), podle profese obyvatelstva v ulici (*Pekařská*) nebo významných objektů v okolí (*U masných krámů*). Pořádku v uličním pojmenování velmi napomohlo uzákonění číslování domů ke konci 18. století. (David, a další, 2014, str. 47) Ve 30. letech 20. století hojně vzniká pojmenování po rostlinách a zvířatech. V 50. letech je honorifikace po známých osobnostech usměrněna na pojmenování pouze po nežijících osobách. (Vaculík, 2014, str. 103)

3.1 Dělení urbanonymie

Podle Matúšové (1989, cit. [2021-04-08]) lze rozdělit urbanonymii do několika skupin:

- názvy podle směru komunikace (Čenkovská ulice)
- názvy podle polohy komunikace (ulice Na Hrázi)
- názvy podle významné osobnosti (ulice Boženy Němcové)
- názvy podle obyvatel ulice (Barvířská ulice)
- názvy podle významné události (ulice 5. května)
- urbanonyma z pomístních jmen (V Kaštanech)

Dalším, kdo se zabýval dělením urbanonymiie je David Vaculík (2014, str. 102–103). Rozděluje urbanonyma do dvou základních skupin – orientační a honorifikační. Orientační urbanonyma dále rozvíjí na:

- názvy podle polohy nebo směru (Čenkovská)
- názvy podle vlastnosti ulice, tvaru, funkce, stáří a charakteru (Úzká)
- názvy podle významného objektu (Nádražní)
- názvy podle etnického původu nebo zaměstnání obyvatel (Dělnická)
- názvy vzniklé z oikonym a anoikonym (Na Fifejdách)

- názvy podle barev, zvířat a rostlin (Fialková)
- názvy reklamní (Na Vyhlídce)

Honorifikační urbanonyma rozděluje na:

- názvy podle významné osobnosti nebo instituce (Partlicova)
- názvy podle historické události (5. května)
- názvy se vztahem k zeměpisnému místu (Lidická)
- názvy odvozené od abstraktních pojmů (náměstí Svobody)

3.2 Honorifikační motiv

Vlastní jméno dané podle významné osobnosti, události nebo organizace je motivováno honorifikačně. V 19. století se začíná honorifikační motiv hojně rozvíjet. Nejprve bylo časté nazývat ulice po žijících osobnostech, až v 50. letech 20. století byl kodifikován zákon, který upřednostnil pojmenování po zesnulých osobnostech. K honorifikačním názvům je možné řadit i pojmenování po nereálných osobách či literárních postavách (*ulice Járy Cimrmana v Dačicích*). (David, a další, 2014, str. 49)

Honorifikace je však problémová a je zdrojem nestability uličního názvosloví, protože závisí na politické nebo společenské situaci, která se může měnit. V české společnosti 20. století platí, že „příslušníci kterékoliv generace zažili během svého života minimálně jedno, daleko častěji však tři i čtyři období velkého přejmenovávání.“ (Harvalík, 2004, str. 32) Na nové ideologické názvy lidé často reagují nazýváním ulic jejich neoficiálními názvy nebo názvy pojmenování původního.

U nás i ve zbytku střední a východní Evropy měl největší vliv na změnu urbanonym nejprve nacismus a poté komunistický režim. Nové ideologie většinou nepovolovaly pojmenování ulic po nepohodlných osobnostech a nepřátelích státu, za které byli v té době označováni, hojně bylo však využíváno pojmenování po Hitlerovi, respektive po Stalinovi nebo Leninovi, a tím byl zvýrazňován jejich kult. (David, 2011, str. 49) V letech 1989–1991 pak docházelo k velkému přejmenování ulic, sovětské názvy mizely a nahrazovala je jména českých prezidentů, především T. G. Masaryka a E. Beneše, a také spisovatelů a básníků, jako byl například J. Seifert. (David, 2011, str. 167)

4. STRUČNÁ HISTORIE MĚSTA TŘEŠŤ

Třešť je město ležící ve středu kraje Vysočina. Severně od města se nachází vrchol *Velký Špičák*, kolem něhož je i přírodní rezervace. Směrem na východ je *Javořice* (836 m. n. m.), nejvyšší bod Vysočiny. Stejným směrem je i hrad *Roštejn*.

O založení města Třešť existuje pověst. V hlubokých lesích našeho kraje se v dávné době projížděl neznámý rytíř se svou družinou. Hledal po zemi vhodné místo k založení nové osady. V nekonečných lesích se však rytíř s družinou ztratili a nemohli se dostat ven. Po dlouhém bloudění byli značně unaveni, a proto se zastavili u studánky zvané Homolka, u které se nacházel velký dub. Pod ním se utábořili a zanedlouho usnuli. Rytíř měl zvláštní sen, divné třeštění o víle, která měla košíček plný malých domečků. Víla tančila po lese a všude rozhazovala domky. Po probuzení rytíř usoudil, že jeho sen byl znamením k tomu, aby se usadil právě na těchto místech. Okolní les pokácel a ze dřeva stavěl domy a budoval novou osadu, kterou pojmenoval Třešť, na památku jeho snu, jeho třeštění. (Třešť a její nejbližší okolí – ve slohových pracích žákyň dívčí měšťanské školy, 1931, str. 55)

4.1 Od první zmínky do konce 19. století

Město Třešť bylo založeno v místech, kde se protínaly dvě historické stezky, Humpolecká a Lovětínská, o nichž existují zmínky již z první poloviny 13. století, na potoce Třeštic. V 13. století se mluví o rabínu Jakobovi Triescher (Jakub z Třeště), což dokazuje existenci města. První zapsaná zmínka o Třešti pochází z roku 1349, kdy je zmiňován třešťský farní kostel sv. Martina. Tato zpráva je zapsána v Zemských deskách brněnských a říká: „Pan Bernard a Vlk, bratři z Urbanče, darovali dědičně 2 a ½ lánu ve vsi Peči farnímu kostelu v Třešti na věno oltáře a také je odkázali.“ (Bukvaj, 2001, str. 5)

V polovině 14. století patřila Třešť a její okolí Závíšovi z Třeště, který ji pak ztratil kvůli dluhům. Musel panství předat Štěpánovi z Březnice, který ho roku 1358 prodal moravskému markraběti Janovi, avšak ten ho hned prodal Jaroslavovi ze Šternberka. Šternberkové pak měli třešťské panství v držení až do roku 1493. Po Jaroslavovi zdědili panství postupně jeho syn a vnuk, oba taktéž Jaroslavové. Pak se Třešť stává majetkem Zdeňka ze Šternberka, významného šlechtice té doby. Z tohoto období pak pochází první písemná zmínka o samotné Třešti. (Bukvaj, 2001, str. 5)

Po Šternbercích získávají Třešť Vencelíkové, za jejichž vlády je v Třešti založen a vystavěn kostel sv. Kateřiny a také zámek. Zikmund Matěj Vencelík propustil z poddanství a povýšil do stavu šlechtického třešťského rodáka Šimona Partlice, který byl lékařem a mimo jiné vychovatelem dětí Fridricha Falckého. Po smrti posledního z rodu Vencelíků v roce 1626 se panství Třeště dostává do rukou Herbersteinů. (Bukvaj, 2001, stránky 8–9)

S rodem Herbersteinů přichází do Třeště katolická víra, kterou musí třešťští poddaní přijmout. V tomto období se zde velmi rozvíjí řemesla, zvláště řemeslo soukenické, které si v Třešti dodnes drží dlouhou tradici, již od 15. století. Herbersteinové na podporu těchto cechů zakládali ovčírny. Rozvoj soukenického řemesla dokládají i dodnes existující názvy jako *Valcha* nebo ulice *Barvířská* (podle barvířských rybníků). Vláda Herbersteinů končí v roce 1831, kdy začíná být třešťské panství spravováno buržoazií. (Bukvaj, 2001, stránky 11–15)

Třešťské panství nebylo pod úřední správou příliš dlouho, roku 1844 se ho ujímají Sternbachové, kteří zde vládou až do roku 1945. V tomto období je důležitou osobností vlastenec a lékař Josef Konarovský, který se stává starostou, zakládá v Třešti dobrovolný hasičský sbor nebo první českou měšťanskou školu na Moravě. Za vlády Sternbachů byla vystavěna železniční trať Kostelec-Třešť. Nejvýznamnější událostí je povýšení největšího moravského městysu Třeště na město a to roku 1901. (Bukvaj, 2001, stránky 27–29)

4.2 20. století

Jako vzpomínka na oběti 1. světové války byl na náměstí vybudován pomník, který byl později přesunut do parku *Na Hrázi*. (Bukvaj, 2001, str. 32) Třešť měla ve válce 95 legionářů na různých frontách. Významným legionářem byl plukovník Josef Jiří Švec, rodák z blízkého Čenkova, který se – jak je obecně známo – během legionářské anabáze rozhodl k mimořádnému činu, který měl otrást svědomím vojáků a vyzvat je ke kázní. (Bukvaj, 2006, stránky 132–134). Dne 25. října 1918 vydal rozkazy, odebral se do svého vagónu a tam napsal prohlášení, ve kterém apeloval na čest a povinnost k vlasti, kterou vojáci mají: „Bojíte to, co s ohromnými překážkami stavěla se celá čtyři léta, ničíte organizaci, jež byla nejsilnější oporou našim borcům za naše práva v našich českých zemích, a vypovídáte poslušnost všem zákonům pořádku a kázně, ničíte charakter českého vojáka.“ Po dopsání těchto slov se nad svým dopisem zastřelil. (Bukvaj, 2001, str. 36)

V meziválečném období byla Třešť obklopena německojazyčnými městy a vesnicemi. Jihlava, jak je známo, byla německým městem, od Třeště nedaleko vzdálené Salavice byly zcela německé a v blízkém Stonařově žila početná německá komunita. (Bukvaj, 2001, str. 40) Třešť zůstala městem českým s jazykem spadajícím do nářeční podskupiny *jihozápadočeské*, úseku *třešťsko-dačického*. Třešť je však přesně na pomezí několika nářečních skupin, proto je zde *přechodové nářečí*, tedy se zde několik nářečí mísí. (Bogoczová, 2012, stránky 63–64)

Po mnichovu se situace v Třešti neliší od zbytku republiky. Lidé umírali, nebyly zásoby, měšťané žili z minima. Tak jako v jiných českých městech, bylo v Třešti zahájeno povstání a to 5. května 1945. Byla vyvěšena československá vlajka a bylo odstraňováno vše, co připomínalo Němce. Další den se mobilizují občané, kteří chtějí chránit město. Několik lidí umřelo, mnoho Němců padlo do zajetí. (Bukvaj, 2001, stránky 43–47)

7. května se k městu přiblížily německé obrněné transportéry, které postřílely třešťskou hlídku a ve městě propukla panika. Postupně se nepřítel získal moc nad Třeští a propustil německé zajatce. Ti poté zatkl třešťské povstalce i obyčejné lidi. Někteří rukojmí byli přivedeni na vězeňský dvůr, kde jich bylo v průběhu dne mnoho zastřeleno. (Bukvaj, 2001, stránky 48–49)

Nejčerněji je do třešťské historie zapsán čin třešťské rodačky Herty Kašparové, členky gestapa, která při povstání v Třešti odsoudila na smrt několik lidí, když je vybírala na popravu. (Vybíhal, 2010, str. 55) O několik měsíců později byla odsouzena k smrti, která byla poslední českou veřejnou popravou. Dodnes živý příběh připomíná pomník na Vězeňském dvoře v Třešti. (Poslední českou veřejnou popravu viděli lidé před sedmdesáti lety v Třešti. Vysočina [online]. [2021-04-18])

8. května Němci propustili zajatce a utekli z Třeště, jelikož se blížila Rudá armáda. O dva dny později přijíždí Rudá armáda, je konec války a utrpení. Při květnovém povstání v Třešti bylo zabito přes 50 občanů. (Bukvaj, 2001, str. 51)

4.3 Židé v Třešti

Do Třeště přišli Židé nejspíš již v 13. století. O existenci židovské čtvrti v Třešti dodnes svědčí synagoga, nacházející se blízko kostela sv. Kateřiny. Dnešní ulice Nádražní protínala ghetto a jmenovala se ulice Židovská. V Třešti se také nachází velmi starý, a dodnes zachovalý židovský hřbitov. (Bukvaj, 2001, str. 60) Židovská komunita nebyla příliš velká, v 19. století zde bylo okolo 700 Židů (15 % třešťského obyvatelstva),

na konci 30. let 20. století je zde pouze 38 Židů. Přesto se třeští Židé zasloužili o rozvoj města, jelikož byli vlastníky několika firem, kvůli kterým do Třeště přicházeli noví obyvatelé. Historii židovské obce v Třešti ukončil nacismus, poté co museli zbylí židovští obyvatelé 14. května 1942 odjet za druhé světové války do koncentračních táborů. Žádný z nich se už nevrátil. (Bukvaj, 2001, str. 66)

4.4 Etymologie názvu města

Původ názvu města objasňují Lutterer a Šrámek ve svém slovníku zeměpisných jmen (2004), kde je popisováno malé město na západní Moravě. Název Třešť byl poprvé zapsán v roce 1349 jako Triesc, což vzniklo ze staročeského slova trst', které se později změnilo na tř', lze srovnat se slovem třtina, dříve trstina a vývojově nejstarší formou je tršč. Později -ršč- splynulo v -ř-, tudíž vzniká slovo třšč, kvůli výslovnosti upraveno na třešč, v podobě místního jména Třešč. Proběhla změna z šč na šť a vzniká dnešní tvar místního jména Třešť. Vznik jména by se dal odvodit i od osobního jména Třešček, v přivlastňovacím tvaru Třeščkův majetek. (Lutterer, a další, 2004, str. 263)

5. NÁZVY ULIC V TŘEŠTI

5.1 Vývoj uličního názvosloví

Podle dostupných zdrojů, kterými jsou mapy a kroniky, je možné pozorovat, jak byly ulice přejmenovávány. Na plánu města z roku 1728 je vyobrazeno město s jeho hradbami a staveními, které mohly být předlohou názvům ulic. (Mapa TŘEŠŤ 1728, 1948) Německá mapa z roku 1835 již pojmenovává některé cesty, především podle směru, kterým vedou (*Telschergasse* vedoucí do Telče). (Katastrální mapa Třeště, 1835) Již v 19. století některé ulice získaly názvy, které byly známé především mezi obyvateli města, a které byly později předlohou pro oficiální pojmenování, které proběhlo nejspíš až kolem 2. světové války. Je jasné, že před válkou žádné oficiální názvy nebyly, jak píše Dobeš ve své kronice (1939). Roku 1920 byl kulturní komisí podán návrh pojmenování ulic (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), jeho schválení bylo odloženo. (Protokol městské rady, 1920) V 30. letech pak vzniká druhý návrh uličního pojmenování, které nejspíše kvůli válce také není nijak oficiálně schváleno. (Spis, 1936) Největší změny proběhly v roce 1948, kdy se z počtu 32 pojmenovaných ulic dostáváme na 61. (Orientační plán Třeště, 1948) Další přejmenování proběhlo v 50. letech, není jasné, kdy přesně, ale dokazují to mapy z let 1958 (Orientační mapka města Třeště, 1958) a 1960. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Názvy z této doby vydržely mnoho let a k novému přejmenování, především ulic s komunistickou motivací, dochází v roce 1991. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

5.2 Srovnání současných uličních názvů s návrhem pojmenování ze 30. let a se situací z let 1948 a 1960

Tabulka: Srovnání uličních názvů

Současný název	Návrh ze 30. let	Název v roce 1948	Název v roce 1960
5. května	Hlavní třída	Stalinova	Stalinova
Alšova	X	Alšova	Alšova
A. Dvořáka	X	A. Dvořáka	A. Dvořáka
Barvířská	Polní	Lihovarnická	Barvířská
B. Smetany	X	B. Smetany	Smetanova

Bezručova	X	Bezručova	Bezručova
B. Němcové	X	B. Němcové	B. Němcové
Čenkovská	Čenkovská	Švecova	Dukelských hrdinů
Dělnická	X	Dělnická	Dělnická
Dr. Konarovského	X	X	Fučíkova
Dr. Richtra	Zámecká	Pátera Vlka	Dr. Richtra
Družstevní	X	Družstevní	Družstevní
Erbenova	Lázeňská	K. J. Erbena	K. J. Erbena
Fialková	Fialková	Fialková	Fialková
Franze Kafky	Malé náměstí	Masarykovo náměstí	Stalingradská
Fritzova	Farní	Fritzova	Fritzova
Havlíčková	Batelovská	Havlíčková	Havlíčková
Hodická	X	X	X
Hřbitovní	Hřbitovní	Hřbitovní	Hřbitovní
Chaloupecká	X	Chaloupecká	Chaloupecká
Javořícká	X	X	X
Jiráskova	X	Jiráskova	Jiráskova
Jos. Čapka	Sirková	Jos. Čapka	Čapkova
Josefa Hory	X	Josefa Hory	Josefa Hory
J. V. Sládka	Truhlářská	J. V. Sládka	J. V. Sládka
Jungmannova	X	Jungmanova	Jungmannova
K Valše	X	Marxova	Marxova
K. H. Máchy	Adámkova	K. H. Máchy	K. H. Máchy
Komenského	X	Komenského	Komenského
Kosmákova	X	Kosmákova	Kosmákova
Kostelní	Nádvorní	Kostelní	Kostelní
Křížkovského	X	Křížkovského	Křížkovského

Květná	X	Květná	Květná
L. Janáčka	X	L. Janáčka	L. Janáčka
Luční	X	Luční	Luční
Malé náměstí	Hlavní třída	Malé náměstí	Malé náměstí
Na Hrázi	Na Hrázi	Na Hrázi	Na Hrázi
Na Kopečku	Zahradní ulice	Na Kopečku	Na Kopečku
Na Spojce	X	Na Spojce	Na Spojce
Na Vyhlídce	X	X	X
Nádražní	Nádražní	Dr. E. Beneše	V. I. Lenina, K Nádraží
náměstí Svobody	Široká	náměstí Svobody	náměstí Svobody
náměstí TGM	Náměstí	Masarykovo náměstí	Masarykovo náměstí
Národního odboje	X	X	X
Nerudova	Čenkovská	Dr. Stojana	Nerudova
O. Březiny	X	O. Březiny	O. Březiny
Palackého	X	Palackého	Palackého
Partlicova	Hřbitovní	Partlicova	Partlicova
Puchýrna	?	?	?
Revoluční	Telecká	Revoluční, Dvorecká	Revoluční
Rooseweltova	Partlicova třída	Rooseweltova	Rooseweltova
Roštýnská	X	X	X
Selská	Dolní	Selská	Čs. armády
Sv. Čecha	Příčná	Sv. Čecha	Sv. Čecha
Šeříková	X	Šeříková	Šeříková
Tovární	Dlouhá	Tovární	Tovární
Třešňová	X	X	X

U Váhy	Zadní	U Váhy	U Váhy
U Vodojemu	X	X	U Vodojemu
Úzká	Krátká	Nerudova	Úzká
V Kaštanech	X	X	X
V Klínarce	X	Zátiší	Zátiší
Vančurova	X	Vančurova	Vančurova
Váňovská	Váňovská	Rudé armády	Rudé armády
Vozábova	X	Vozábova	Vozábova
Vrchlického	X	Vrchlického	Vrchlického
Wolkerova	X	Wolkerova	Wolkerova
Zahradní	X	Zahradní	Zahradní
Ztracená	Potoční	Ztracená	Ztracená

Orientační plán Třeště 1948 a Kronika města Třešť I.

5.3 Honorifikační názvosloví

5.3.1 Názvy podle významné události, podle armád a organizací

ulice 5. května

Ulice se nachází v centru Třeště. Směrem na Telč se proměňuje na ulici *náměstí T. G. Masaryka*, opačným směrem na ulici *Na Hrázi* a na *Malé náměstí*. Jméno ulice je motivováno významným datem.

Na plánu z roku 1920 je navrhnut název *ulice 28. října* (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), odkazující ke vzniku samostatného Československa roku 1918. Plán z 30. let navrhuje tuto ulici pojmenovat jako *Hlavní třída*. (Spis, 1936) Na protektorátní mapě lze vidět, že je ulice součástí *Velkého náměstí*. (Katastrální mapa Třeště, 40. léta 20. století) V roce 1948 bylo náměstí rozděleno a vznikla ulice *Stalinova* (Orientační plán Třeště, 1948), pojmenovaná po sovětském vůdci a diktátorovi J. V. Stalinovi. Ještě na mapě z roku 1960 je ulice tohoto jména, v následujících letech, po odhalení Stalinových zločinů, byla přejmenována na ulici *5. května*, bohužel nebyly dohledány podklady, které by upřesnily, kdy přesně se tomu tak stalo. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30)

náměstí Svobody

Je to pojmenování motivované hodnotami důležitými pro společnost. Nachází se mezi ulicemi *Roosewelta*, *Franze Kafky*, *Nádražní*, *Ztracená* a *Úzká*. Ulice leží v bývalé židovské čtvrti, je zde možno najít bývalou synagogu. Ve středu náměstí se nachází socha bohyně Eset, která nejdříve stála na městské kašně. Ta byla prodána, ale socha zůstala a nejprve byla umístěna v parcích a poté byla restaurována a umístěna na *náměstí Svobody*. (Morkus, 2021)

Ve 20. století bylo navrhováno pojmenovat náměstí jako *Náměstí republiky* (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), ve 30. letech pak jako *Široká ulice* (Spis, 1936). Místům, kde se nyní rozkládá *náměstí Svobody* se dříve říkalo *malé náměstí*. Po roce 1948 bylo však přesunuto do východnější části města, která byla poté oficiálně pojmenována jako *Malé náměstí*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Národního odboje

Ulice *Národního odboje* se nachází na kraji města směrem na Hodice a protíná se s ulicemi *Hodická* a *Roštýnská*. Její název odkazuje na český odboj v průběhu druhé světové války. Tato ulice vznikla v druhé polovině 70. století, vedlejší ulice *Hodická* vzniká v roce 1974 a brzy po ní se začíná i s výstavbou ulice *Národního odboje* (v té době *Hodické sídliště*). (Kronika města Třeště II., 1974, str. 410)

Revoluční

Dlouhá hlavní ulice protínající Třešť se na *náměstí T. G. Masaryka* dělí na *Revoluční*, směrem na jih k Telči a *5. května*, směrem na Jihlavu. Jméno ulice se vztahuje k významné události, a to revoluci v květnu 1945. V ulici se nachází Městský úřad.

V roce 1835 se ulici německy říkalo *Telschergasse*, česky *Telečská* ulice, jelikož mířila k Telči. (Katastrální mapa Třeště, 1835) Takto pojmenovaná byla i v návrzích z roku 1920 (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), ve 30. letech je zapsána chybně jako „Telecká“. (Spis, 1936) Ulice byla pojmenovaná jako *Revoluční* v roce 1948. Předtím byla součástí dlouhé ulice *Telečská*, kterou je možné najít i na protektorátní mapě a která byla právě v roce 1948 rozdělena na více částí. V tomto roce vznikla i ulička *Dvorecká*, která ale neexistovala dlouho a stala se součástí ulice *Revoluční*. (Orientační plán Třeště, 1948)

5.3.2 Názvy podle významné osobnosti

Alšova

Podle českého malíře Mikoláše Aleše je pojmenována krátká třešťská ulice, spojující ulice *Bedřicha Smetany* a *U Vodojemu*.

Dříve se části města, ve které se ulice dnes nachází, říkalo *Na Vyhlídce*, nejspíše podle toho, že se nacházela na kopci a byl z ní pěkný výhled. Roku 1948 byla pojmenována již samostatná ulice *Alšova*. (Orientační plán Třeště, 1948)

A. Dvořáka

Světově známý český hudební skladatel Antonín Dvořák byl předlohou pro pojmenování této ulice. Ulice *A. Dvořáka* je protnuta ulicí *Havlíčkovou* a dále pak pokračuje jako ulice *B. Smetany*. Z ulice *A. Dvořáka* vybíhají ulice *V Klínarce*, *Křížkovského* a *L. Janáčka*.

Před rokem 1948 se severozápadní části města říkalo *Zátiší*, poté byla tato část rozdělena na několik ulic, z nichž jedna je právě *A. Dvořáka*. Dodnes však lidé této části města, vystavěné ve 40. letech, říkají *Zátiší*, (Orientační plán Třeště, 1948) neboť byla stranou od ruchu města. (Dobeš, 1939)

B. Němcové

Nejznámější česká spisovatelka a autorka *Babičky* Božena Němcová, se stala předlohou pro pojmenování této ulice. Ulice je poměrně krátká, nachází se vedle Kulturního domu v Třešti a leží mezi ulicemi *Kosmákova* a *Barvířská*.

Oblasti v centru města, kde probíhaly trhy se říkalo *Tržiště*, v roce 1948 v těchto místech vznikla ulice *B. Němcové*. (Orientační plán Třeště, 1948)

B. Smetany

Bedřich Smetana byl český hudební skladatel, autor symfonie *Má vlast*. Ulice inspirovaná jeho jménem se nachází nad kolejemi, přirozeně vzniká z ulice *Jungmannova* a dále se pak mění v ulici *A. Dvořáka*. Z této ulice vychází několik kratších ulic, a to ulice *Ot. Březiny*, *Alšova* a *Chaloupecká*.

Ulici se dříve říkalo *Na Vyhlídce*, jelikož se nacházela za kolejemi na kopci. Roku 1948 z ní vznikla ulice *B. Smetany* a *Alšova*. (Orientační plán Třeště, 1948) Dodnes se udržel lidový název *Kožichštráse*, což odkazuje na pana Kožicha, komunistu, který se ve 20. letech zasloužil o budování města. (Morkus, 2021)

Bezručova

Básník Petr Bezruč, mezi jehož nejznámější díla patří *Slezské písně*, byl předlohou pro pojmenování této ulice, která propojuje ulici *Palackého* s ulicí *K Valše*. Kolmo z ní poté vznikají ulice *Družstevní* a *Wolkerova*.

Část města, které se před rokem 1948 říkalo *Nový domov*, se rozdělila na několik ulic, z nichž byla právě jedna pojmenována *Bezručova*. (Orientační plán Třeště, 1948) Část se jmenovala *Nový Domov*, protože před 1. světovou válkou zde byla čtvrť vystavěna stavebním družstvem *Nový Domov*. (Dobeš, 1939)

Erbenova

Karel Jaromír Erben byl sběratel ústní lidové slovesnosti, autor pohádek a balad. Ulice věnována jeho jménu je velmi malá a krátká ulička, která navazuje na uličku *Úzkou* a *Sv. Čecha*.

Ve 30. století je pro ulici navrhován název *Lázeňská ulička*. (Spis, 1936) Před rokem 1948 byla součástí židovské čtvrti, poté se částí říkalo *Pod Vochajzlem*. (Orientační plán Třeště, 1948) Vochajzl se v Třešti říkalo strážnímu domku. (Naše město, 2012, str. 23)

J. V. Sládka

Český vlastenec, spisovatel, novinář a básník Josef Václav Sládek, podle něj byla pojmenována ulice v bývalé židovské čtvrti. Ulice dnes propojuje ulici *Tovární* s ulicí *Nádražní*.

Na návrhu pro pojmenování ulic (1920) lze vidět název *Příčná* ulice, ve 30. letech bylo navrženo pojmenování *Truhlářská*. (Spis, 1936) Toto jméno se poměrně ujalo a říkalo se tak komplexu ulic okolo *J. V. Sládka*. Ten byl v roce 1948 rozdroben na více menších ulic a díky tomu vznikla i ulice *J. V. Sládka*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Jiráskova

Inspirací pro pojmenování této ulice byl přední český spisovatel historické prózy Alois Jirásek. Ulice *Jiráskova* se nachází v západní části města a spojuje ulice *Čenkovská* a *K Valše*, přičemž je protnuta ulicí *Josefa Hory*. Tato ulice byla dříve součástí části města s názvem *Rozvoj*. Po rozdělení části na ulice a přejmenování v roce 1948 vzniká ulice *Jiráskova*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Jos. Čapka

Malíř, ilustrátor a spisovatel, starší bratr spisovatele Karla Čapka, byl inspirací pro pojmenování této ulice, která je poměrně krátká a je situovaná do bývalé židovské čtvrti, kde spojuje ulici *Nádražní* s ulicí *Sv. Čecha*.

Na návrhu z 30. let je vidět název *Sirková* ulice (Spis, 1936), nejspíš kvůli továrně na sirky, která se v těchto místech nacházela. V roce 1948 je ulice *Jos. Čapka* jednou z mnoha ulic, které vznikají z ulice *Truhlářské*. (Orientační plán Třeště, 1948) Na mapce z roku 1960 je ulice uváděna jako *Čapkova*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30)

Josefa Hory

Známý český básník, který byl velmi ovlivněn proletářskou poezií, Josef Hora, byl vzorem pro název ulice, ve které se nachází Základní škola Třešť. Ulice rovnoběžná s ulicí *Čenkovskou* je protínána ulicí *Komenského*, *Jiráskova* a *Vančurova*. Název ulice vznikl v roce 1948, když zanikla místní část *Rozvoj*. (Orientační plán Třeště, 1948) Kolem 2. světové války se ulici také říkalo *Hluboká* ulice. (Bukvaj, 2001, str. 52)

Jungmannova

Tato ulice nese jméno českého spisovatele a obrozence Josefa Jungmanna, má tvar písmene T, začíná na křižovatce s *Čenkovskou* ulicí a končí v místech, kde se mění v ulici *B. Smetany*. Na ulici navazují ulice *Šeříková* a *Květná*.

Po roce 1948 se tato ulice vyčlenila z městské části zvané *Masarykova čtvrť*, která v tom roce zaniká. V mapě je však zapsána chybně, pouze s jedním „n“ jako *Jungmanova*. (Orientační plán Třeště, 1948)

K. H. Máchy

Jméno českého romantického básníka, autora Máje, Karla Hynka Máchy, nese ulice vybíhající z ulice *Franze Kafky*, která poté končí na křižovatce s dalšími třemi ulicemi – *Barvířská*, *Tovární* a *Sv. Čecha*.

Ulice nazvaná *K. H. Máchy* vzniká v roce 1948, jelikož zaniká ulice *Adámkova*, která spojovala *Malé náměstí* (dnes ulice *Franze Kafky*) a *Tržiště*. (Orientační plán Třeště, 1948) Motivace názvu *Adámkovy* ulice je neznámá. (Dobeš, 1939)

Komenského

Po „Učiteli národů“, předním českém pedagogovi, kterým byl Jan Amos Komenský, nese jméno ulice, která spojuje ulice *Čenkovská* a *K Valše* a z níž kolmo vybíhá ulice *Josefa Hory*. Na orientačním plánu z roku 1948 lze nalézt nově vzniklou ulici *Komenského* na místech dříve zvaných *Rozvoj*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Kosmákova

Václav Kosmák byl katolický kněz, fejetonista a vlastenec. Ulice nesoucí jeho jméno je spojnicí mezi ulicemi *Fialková* a *B. Němcové*. Ulice vznikla z dřívějšího *Tržiště* roku 1948 a jméno si udržela dodnes. (Orientační plán Třeště, 1948)

Křížkovského

Ulice nesoucí jméno Pavla Křížkovského, českého hudebního skladatele, se nachází v části *Zátiší* a je napojena na ulici *A. Dvořáka*. V roce 1948 zaniká oficiální název části *Zátiší* a vznikají nové ulice, mezi nimiž je i ulice *P. Křížkovského*, později používána už jen jako *Křížkovského*. (Orientační plán Třeště, 1948)

L. Janáčka

V Třešti na kraji města se nachází ulice pojmenovaná po českém skladateli klasické hudby Leoši Janáčkovi, navazující na ulici *A. Dvořáka*. Část dříve zvaná *Zátiší* byla v roce 1948 rozdělena na několik ulic, všechny motivované jmény hudebních skladatelů. Jedna z nich je právě ulice *L. Janáčka*. (Orientační plán Třeště, 1948)

náměstí T. G. Masaryka

Nejvýznamnější a nejfrekventovanější část města nese název po českém prezidentovi T. G. Masarykovi. Nachází se v historickém centru města a má trojúhelníkovitý tvar. Stojí zde budova, dříve sloužící jako škola. Na náměstí jsou od roku 2003 umístěny obří sluneční hodiny, jejichž ručička měří přes 8 metrů. (Třešť – oficiální webové stránky města, 2012, cit. [2021-04-10].) Z náměstí vybíhají ulice *Franze Kafky*, *5. května* a *Revoluční*.

V roce 1728 v místech náměstí stál pranýř, radnice a také studna (Mapa TŘEŠŤ 1728, 1948). V roce 1920 byl pro náměstí navržen název *Náměstí Svobody* (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), na návrhu pojmenování ulic ze 30. let je možné nalézt pouze *Náměstí* s kašnou ve svém středu. (Spis, 1936) V Dobešově kronice (1939) lze nalézt

informace, že se náměstí před rokem 1940 říkalo *Velké* anebo *Masarykovo náměstí*. Po první světové válce nebylo v Třešti ulic ani náměstí úředně pojmenovaných. Pouze *Masarykovo náměstí* bylo oficiálně pojmenováno městským zastupitelstvem, nebylo však označeno tabulkami, a proto se pojmenování za příliš oficiální nepovažovalo. (Dobeš, 1939) Definitivně úředně bylo *Masarykovo náměstí* pojmenováno v roce 1948, předtím se mu říkalo také *Churchillova ulice*. (Orientační plán Třeště, 1948) Ještě roku 1960 je možné v kronice na mapě najít stejný název náměstí – *Masarykovo*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Později, v 60. letech, bylo přejmenováno na *náměstí 1. máje*, o kterém existuje zmínka v kronice (Kronika města Třeště I., 1965, str. 135). Roku 1991 je jméno náměstí změněno na dnešní podobu, tedy *náměstí T. G. Masaryka*. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Nerudova

Ulice *Nerudova* se nejdříve nacházela v židovské části, tam však byla později přejmenována na *Úzkou* a *Nerudovou* ulicí se stala delší a významnější ulice v centru, vedoucí z ulice *Revoluční* na západ ke kolejím k ulici *Čenkovské*. Nachází se na ní panelákové sídliště a vybíhají z ní ulice *Barvířská* a *Na Kopečku*. Jmenuje se po českém básníkovi a žurnalistovi Janu Nerudovi.

Tato ulice se nejprve jmenovala *Špitálská*, již na německé mapě z roku 1835 je název *Spitalgasse* (Katastrální mapa Třeště, 1835), také se jí říkalo *Čenkovská*, jelikož vedla do Čenkova přes koleje (Spis, 1936), v roce 1948 byla však tato ulice přejmenována na ulici *Dr. Stojana*. (Orientační plán Třeště, 1948) Dr. Antonín Cyril Stojan byl olomoucký arcibiskup a metropolita moravský. (Morkus, 2021) Toto pojmenování dlouho netrvalo a jméno ulice bylo změněno právě na *Nerudovu*, a to pravděpodobně kolem roku 1958. (Orientační mapka města Třeště, 1958)

Palackého

Ulice pojmenovaná po Františku Palackém, českém historikovi a spisovateli je dlouhá hlavní ulice vedoucí na Telč. Ulice vede ke kolejím, za kterými se směrem do centra města mění na ulici *Revoluční*. Jsou na ni napojeny ulice *Bezručova*, *Dělnická* a *Hodická*.

Ulice byla dříve nazývána *Telečská*, (Návrh pro pojmenování ulic, 1920) jelikož vedla směrem na Telč. V návrhu pro pojmenování ze 30. let lze najít chybu v názvu, jelikož je zde označena jako *Telecká* ulice. V roce 1948 byla ulice rozdělena na více částí

a díky tomu vzniká ulice *Palackého*, která si udržela stejný název až do dnes. (Orientační plán Třeště, 1948)

Rooseweltova

Ulice pojmenovaná po americkém prezidentovi Franklinu Delano Rooseveltovi, je chybně zapsaná již od roku 1948. V tomto roce je dokonce zapsána jako *Roosweltova*, v pozdějších mapách je již označována jako *Rooseweltova*. Dnes tato ulice propojuje *Malé náměstí* a *náměstí Svobody*.

V nejstarších pramenech je označena jako *Rosengasse* (Katastrální mapa Třeště, 1835), v překladu *Růžová ulice*. I když původ názvu *Růžová* není znám, toto neoficiální pojmenování jí zůstalo právě až do roku 1948 kdy se mění na *Roosweltovu*. (Orientační plán Třeště, 1948) Roku 1920 byl však navrhován název *Masarykova třída* (Návrh pro změnu pojmenování, 1920) a ve 30. letech název *Partlicova třída* (Spis, 1936), ani jeden však nebyl oficiálně schválen.

Sv. Čecha

Vzorem pro pojmenování ulice byl český básník, prozaik a novinář Svatopluk Čech, jenž je známý především díky sérii fiktivních výletů pana Broučka. Ulice se nachází v bývalém židovském ghettu, vzniká na křižovatce ulic *K. H. Máchy*, *Barvířská* a *Tovární* a končí u ulice *J. V. Sládka*. Jsou na ni napojeny ulice *Jos. Čapka*, *Na Spojce*, *Úzká* a *Erbenova*. Tato městská část je propletena mnoha uličkami.

V německé mapě z roku 1835 lze nalézt ulici popsanou jako *Tischlergasse*, tedy *Truhlářská ulice* (Katastrální mapa Třeště, 1835). Ve 30. letech je pro ni navržen název *Příčná ulice* (Spis, 1936), používal se však zlidovělý název *Zažidská* nebo *Za Židy*, jednoduše proto, že se nacházela za ulicí *Židovská*. Roku 1948 však byla přejmenována právě na ulici *Sv. Čecha*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Vančurova

Vladislav Vančura byl český spisovatel se specifickým jazykovým projevem ve svých dílech. Byl popraven nacisty. Je po něm pojmenovaná třešťská ulice vedle základní školy a vede od ulice *Josefa Hory* až k ulici *Družstevní*, přičemž je protnutá ulicí *K Valše*. Ulice se v těchto místech nachází již od roku 1948, to však existovala pouze část dnešní ulice. Před rokem 1948 se části, kde ulice leží, říkalo *Nový Domov*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Vrchlického

Po českém spisovateli Jaroslavu Vrchlickém se jmenuje dlouhá ulice vedoucí od ulice *B. Smetany* okolo rybníka *Bačkora*. Navazuje na ni několik dalších ulic – *Šeříková*, *Květná* a *U Vodojemu*. *Masarykova čtvrť*, jak se dříve oblasti, kde dnes ulice leží, říkalo, zanikla roku 1948 a byla rozdělena na několik ulic, z nichž byla právě jedna *Vrchlického*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Wolkerova

Jiří Wolker byl představitelem proletářské poezie, autorem sbírek *Host do domu* nebo *Těžká hodina*. Zemřel velmi mladý. Ulice nesoucí jeho jméno je rovnoběžná s ulicí *Palackého* a *Družstevní*. Začíná v místě střetnutí s ulicí *Bezručova* a její konec je na začátku ulice *Dr. Konarovského*. Kříží se s ulicí *Dělnickou*. Po roce 1948 byla rozdělena čtvrť *Nový Domov* a vzniká ulice *Wolkerova*. V této ulici se nacházela továrna na oděvy *Kras*. (Orientační plán Třeště, 1948)

5.3.3 Názvy podle lokální významné osobnosti

Dr. Konarovského

Tato ulice je poměrně nová, jelikož se nachází v krajní části města. Propojuje ulice *K Valše* a *Wolkerova*, přičemž ji protíná ulice *Družstevní*. Je pojmenována po významném lékaři a vlastenci, který se po prusko-rakouské válce usadil v Třešti – MUDr. Josef Konarovský (1840–1899). Velmi se angažoval ve veřejném životě města, byl zvolen starostou Třeště. Stál u zrodu Měšťanské školy v Třešti, první svého druhu na Moravě, Sboru dobrovolných hasičů a také tělovýchovné organizace Sokol Třešť. (Bukvaj, 2006, stránky 78-80) Ulice *Dr. Konarovského* se ještě v roce 1960 nacházela v centru města, byla to krátká spojovací ulice mezi ulicemi *Stalingradská* a *Stalinova*, která vedla kolem školy. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Tato ulice později úplně zanikla.

Na místech dnešní ulice *Dr. Konarovského* byla dříve ulice *Fučíkova*, která vznikla okolo roku 1960. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Roku 1991 po Sametové revoluci byla ulice *Fučíkova* přejmenována právě na ulici *Dr. Konarovského*. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243) Julius Fučík byl komunistický spisovatel, který byl popraven nacisty a stal se ikonou komunistické ideologie.

Dr. Richtra

Dlouhá hlavní ulice vedoucí na Jihlavu od ulice *Na Hrázi* se jmenuje po významné třešťské osobnosti, po lékaři Františku Richterovi (1870–1951). V této ulici se nachází třešťský zámek. Na okraji Třeště z této hlavní ulice vyběhává ulice *V Kaštanech*.

Po doktoru Konarovském převzal Richter lékařskou praxi, založil několik dobročinných spolků a byl starostou města Třešť. V ulici se nachází jeho rodný dům. (Bukvaj, 2006, stránky 113-115) Podle Dobešovy kroniky (1939) se dnešní ulici *Dr. Richtra* v roce 1940 říkalo *V Chalupách* nebo také *Zámecká* ulice, jelikož vede cesta okolo zámku a také se tam nacházelo mnoho chalup. Tato pojmenování jsou zaznamenána i v Návrhu pro pojmenování ulic (1920) a ve Spisu o pojmenování ulic (1936). Tato část Třeště je velmi stará, na mapě z roku 1835 lze vidět ulici pojmenovanou jako *Schlossgasse*, v překladu do češtiny právě *Zámecká* ulice. (Katastrální mapa Třeště, 1835) V roce 1948 byla nazvána ulicí *Pátera Vlka* (Orientační plán Třeště, 1948), což byl třešťský kaplan a katecheta na první měšťanské škole. (Morkus, 2021) Poté, v roce 1958, je už zapsána jako ulice *Dr. Richtra*. (Orientační mapka města Třeště, 1958)

Franze Kafky

Ulice *Franze Kafky* je spojena s náměstím *T. G. Masaryka* a s náměstím *Svobody*, také na ní navazuje ulice *U Váhy*. Světově známý spisovatel Franz Kafka (1883–1924) je propojen s Třeští, jelikož zde trávil prázdniny u strýce MUDr. Siegfelda Löwyho v letech 1900–1907. U strýce a v třešťské přírodě nacházel pochopení a duševní klid, což ho inspirovalo k napsání povídky *Venkovský lékař*. (Bukvaj, 2006, str. 127) Při pojmenování ulice zde byl tedy aplikován motiv regionálně honorifikační.

Ulice nacházející se v centru města, v 19. století nazývána *am kleinen Platz*, tedy česky *Na Malém náměstí*. (Katastrální mapa Třeště, 1835) V době protektorátu Čechy a Morava byla tato ulice známá jako *Malé náměstí* (Katastrální mapa Třeště, 40. léta 20. století), tento název byl navrhován i v návrzích z 20. (Návrh pro pojmenování ulic, 1920) a 30. let (Spis, 1936). Po druhé světové válce je ulice přejmenována na *Stalingradskou* ulici a jméno *Malé náměstí* získává prostor severovýchodně od této ulice. (Orientační plán Třeště, 1948) Později, nejspíš v 60. letech po odhalení Stalinových zločinů a přejmenování Stalingradu na Volgograd, byla ulice přejmenována na ulici *Vítězství*. (Morkus, 2021) V roce 1991 ulice získává svůj dnešní název. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Fritzova

Tato ulice nese jméno třeštského rodáka Leopolda Fritze (1818–1893) a vede směrem na Stonařov. Začíná záhy za ulicí *Na Hrázi*, společně s ulicí *Dr. Richtra*, která vede na Jihlavu. Na *Fritzovu* ulici jsou napojeny ulice *Partlicova* a *Vozábova*.

O založení ulice se zasloužil Dr. Konarovský v letech 1877–1880, který Fritze znal osobně. MUDr. Leopold Fritz se narodil v Třešti, osobně se znal s Františkem Palackým, Karlem Havlíčkem Borovským a Boženou Němcovou. Patřil k národním buditelům a vlastencům, významným lékařům a také se zasloužil o rozvoj Jihlavska. Jan Neruda o něm napsal, že „*jeho ústy promlouval v našem kraji sám český lid.*“ (Bukvaj, 2006, stránky 64-68) Ulice je po něm pojmenována, jelikož se narodil v myslivně, která se nachází právě směrem na Stonařov. (Morkus, 2021)

Východní část města se dříve nazývala Nikerak, původ názvu není znám, ale Dobeš v kronice uvádí dvě pověsti o vzniku názvu: „S potahem se do toho kopce nebylo možno nikterak dostat,“ (Dobeš, 1939) což je pravděpodobná možnost vzniku názvu, jelikož ulice stoupá do strmého kopce. Druhá pověst říká, že „páni, co dělají mapy, snad kdysi za Rakouska, vyměřovali v těch místech a ptali se obyvatelů, jak že se tomu místu říká. Dostali odpověď po třeštsku: „Nikerak“, neboť tehdy snad ještě nebylo ono místo nikterak pojmenováno. Páni neznali naši mateřštiny pochopili, že název kopce je „Nikerak“ a zapsali jej tak do mapy.“ (Dobeš, 1939) V mapě z roku 1835 je cesta pojmenována po vsi, do které vede, a to *Stannerngasse*; Stannern je německý název pro Stonařov. (Katastrální mapa Třeště, 1835) Jako *Stonařovská* ulice je označována i v návrhu z 20. let. (Návrh pro pojmenování ulic, 1920) Dříve se této části říkalo *Na Kopci*. (Třešť a její nejbližší okolí – ve slohových pracích žákyň dívčí měšťanské školy, 1931, str. 25) Ve 30. letech je navrhován název Farní ulice (Spis, 1936), pravděpodobně kvůli přilehlému kostelu sv. Martina. V roce 1948 byla ulice přejmenována právě na *Frizova*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Havlíčková

Regionálně honorifikační motiv byl použit při pojmenování ulice po Karlu Havlíčku Borovském (1821–1856), jenž pocházel z Vysočiny. Ulice vede od kolejí, kde zaniká ulice *Nádražní*, do kopce směrem na Batelov. Ulici se říkávalo *Batelovská* (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), po roce 1948 byl název změněn na *Havlíčková* ulice a toto pojmenování se drží do dnešní doby. (Orientační plán Třeště, 1948) Před rokem 1948 se

této části také říkalo *Chaloupky* (Dobeš, 1939) nebo *V Chaloupkách*. (Návrh pro pojmenování ulic, 1920)

Ot. Březiny

Český symbolistní spisovatel a básník Otokar Březina (1868–1929) je spjat s Vysočinou. Narodil se v Počátkách a umřel v Jaroměřicích nad Rokytnou. Stal se učitelem a vyučoval také na škole v Nové Říši.

Ulice je krátká a propojuje ulice *U Vodojemu* a *B. Smetany*. Před rokem 1948 to byla ulice *U Smaltovny*, jelikož se nacházela vedle továrny. Poté byla přejmenována právě na ulici *Ot. Březiny*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Partlicova

Ulice *Partlicova* se nachází pod hřbitovem a vybíhá z ulice *Fritzovy*. V polovině je ulice protnuta ulicí *Selskou*. Je pojmenována po třešťském rodákovi Šimonu Partlicovi ze Špicberka (ze Špicáku, nejvyššího kopce nad Třeští) (1588–1650), který byl významným lékařem, ale také astronomem a matematikem. (Bukvaj, 2006, stránky 24–26)

Dříve se této části říkalo *Na Domkách* nebo *Domky*, jelikož se skládala z mnoha malých domků. Již v německé mapě z 19. století je ulice popsána jako *Neuhauselgasse*. (Katastrální mapa Třeště, 1835) Návrh pro její pojmenování byly *Hřbitovní* ulice (Návrh pro pojmenování ulic, 1920), udržel se však spíše název *Domky*. V roce 1948 se část *Domky* rozdělila na několik ulic, z nichž je právě jedna ulice *Partlicova*. (Orientační plán Třeště, 1948) Před rokem 1948 byl také častý lidový název ulice jako *Kozí betlém*, jelikož každý malý domek měl i své kozy, takže bylo v ulici vše do čista vypasené. (Morkus, 2021)

Vozábova

Ulice nesoucí příjmení rodiny Vozábovy, kterou postihla velká tragédie za druhé světové války. Otec (57 let) a dva synové (20 a 25 let) byli popraveni při potlačení povstání 7. května 1945. Matka Marie Vozábová neunesla tíhu této ztráty a 15. října téhož roku sama ukončila svůj život. (Bukvaj, 2006, str. 224) Ulice je pojmenována po otci Jaroslavu Vozábovi a jednom z jeho synů. (Morkus, 2021)

Vozábova ulice se nachází nad hřbitovem a vede od ulice *Fritzovy* směrem do kopce k *Šibeničnímu vrchu*, je na ni napojena ulice *Třešňová*. V ulici se nachází

křížová cesta, která vedla právě k šibenici na kopci. Před rokem 1948 se ulici říkalo *Křížová*, po něm již nesla název *Vozábova*. (Orientační plán Třeště, 1948)

5.4 Nehonorifikační názvosloví

5.4.1 Názvy podle směru komunikace

Čenkovská

Nedaleko Třeště se nachází obec Čenkov, podle níž se tato ulice jmenuje a jejímž směrem je také orientovaná. Vybíhají z ní ulice *Komenského*, *Jungmannova*, *Jiráskova* a *Josefa Hory*.

Dříve vedla ulice *Čenkovská* od *Masarykova náměstí*, v roce 1948 byla však rozdělena a přejmenována na ulice *Švecova*, podle významného legionáře pocházejícího z okolí Třeště, a *Dr. Stojana*. (Orientační plán Třeště, 1948) Toto pojmenování dlouho nevydrželo a *Švecova* ulice se změnila na ulici *Dukelských hrdinů*, ulice *Dr. Stojana* pak na ulici *Nerudovu*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Název ulice *Dukelských hrdinů* byl změněn roku 1991 zpět na ulici *Čenkovskou*. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Hodická

Na okraji Třeště, směrem na Hodice, z hlavní ulice *Palackého* vybočuje směrem k třešťskému učilišti ulice *Hodická*. Na ní jsou napojeny ulice *Národního odboje* a *Javořická* a je protínána ulicí *Družstevní*.

Hodické sídliště vzniká až kolem roku 1974 (Kronika města Třeště II., 1974, str. 410) a je rozděleno na několik ulic. Jedna z nich je ulice *Engelsova*, pojmenována po jednom ze zakladatelů marxismu. (Morkus, 2021) Ta je roku 1991 přejmenována na ulici *Hodická*. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Javořická

Ulice pojmenovaná podle nejvyššího vrcholu Českomoravské vrchoviny a zároveň Kraje Vysočina Javořice (836 m. n. m.). Spojuje *Hodickou* a *Roštýnskou* ulici.

Do roku 2020 to byla jediná ulice, která nově vznikla od roku 1991. Oficiálně byla pojmenována na zasedání Zastupitelstva města Třešť konaného roku 2005. (25. zasedání Zastupitelstva města Třešť, 2005)

K Valše

Dlouhá ulice vybíhá z hlavní ulice *Palackého* a vede až na okraj Třeště. Napojuje se na ni mnoho ulic – *Komenského*, *Bezručova*, *Dělnická*, *Jiráskova*, *Vančurova*, *Dr. Konarovského*, *Hodická* a *Roštýnská*.

Ulice *K Valše* se nachází v bývalé oblasti *Nový Domov*, roku 1948 byla pojmenována ulicí *Marxova*. (Orientační plán Třeště, 1948) Tento název jí vydržel až do přejmenování na ulici *K Valše* roku 1991. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Valcha byla stoupa pro zjemňování nebo zhušťování suken. (LDHBC, 2012, cit. [2021-04-28]) Jelikož byl v Třešti rozvinut oděvní průmysl, město si právě takovou valchu postavilo, jako společné zařízení pro soukeníky a pojmenovalo ji Horní Valcha (Dobeš, 1939) Podle ní se jmenuje ulice *K Valše*.

Roštýnská

Název ulice odkazuje k blízkému hradu Roštejn. Vede z ulice *Národního odboje* k ulici *K Valše* a je krajní ulicí města. Ulice byla takto pojmenovaná v roce 1991, dříve se jmenovala *V Korečnicku*, podle rybníka/koupaliště, které se zde nachází. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243) Vznikla kolem roku 1974 jako součást *Hodického sídliště*. (Kronika města Třeště II., 1974, str. 410)

5.4.2 Názvy podle polohy komunikace

Hřbitovní

Ulice se nachází vedle hřbitova, proto se tak nazývá a propojuje ulice *Partlicova* a *Vozábova*.

Roku 1813 byl založen hřbitov a cesta k němu musela vzniknout společně s ním, je tedy jasně, že se zde ulice nachází již od začátku 19. století. (Bukvaj, 2001, str. 199) Dříve byla součástí části *Domky*, v roce 1948 vzniká ulice *Hřbitovní*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Kostelní

Vedle kostela sv. Kateřiny Sienské vede ulička, která propojuje autobusové nádraží s ulicí *Rooseweltova*. Dříve spojovala *Rooseweltovu* ulici s ulicí *V. Hořalky*, ta dnes již ale neexistuje. Ulice *Kostelní* byla před rokem 1948 součástí oblasti zvané *Za Kostelem*.

(Orientační plán Třeště, 1948) Ve 30. letech pro ni byl navrhován název *Nádvorní ulička*. (Spis, 1936)

Na Hrázi

Hlavní silnice na Jihlavu se na náměstí jmenuje *5. května*, dále se proměňuje na ulici *Na Hrázi*, která vede přes potok a za ním se mění na ulici *Dr. Richtra* a *Fritzova*.

Kdysi zde byl Pivovarský rybník a přes něj vedla hráz, odtud jméno ulice. (Mapa TŘEŠŤ 1728, 1948)

Na Kopečku

Krátká ulička spojující *Nerudovu* ulici s ulicí *Revoluční*. Podle názvu lze odvodit, že se ulice nachází na malém kopci

Dříve se jí říkalo *K Pavlači*, jelikož vedla k hospůdce s pavlačí. Zhruba ve stejných místech byla ulička *Za Humny*. (Vlastivědný sborník Třeště a okolí, 2011, str. 68) V návrhu na nové pojmenování ze 30. let je označena jako ulice *Zahradní*. (Spis, 1936) Oficiálně však byla do roku 1948 součástí ulice *Telečské*, ze které se toho roku oddělila. (Orientační plán Třeště, 1948)

Na Spojce

V bývalém ghettu se nachází úzká a krátká ulice spojující ulice *Sv. Čecha* a *Tovární*. Vznikla v roce 1948 po rozdělení ulice *Tovární* na více uliček. (Orientační plán Třeště, 1948) Již v 30. letech pro ni byl navrhován název *Sirková*, podle blízké sirkárna. (Spis, 1936)

Na Vyhlídce

Ulice *Na Vyhlídce* se nachází v západní části na kopci nad kolejemi, ze kterého je pěkný výhled na Třešť – od toho ulice *Na Vyhlídce*. Ulice vzniká nejspíš v 70. letech. (Kronika města Třeště III., 1983, str. 398)

Nádražní

Na *náměstí Svobody* začíná *Nádražní* ulice, vedoucí směrem k vlakovému nádraží. Byla to páteřní ulice židovské čtvrti, navazuje na ni mnoho ulic – *Ztracená*, *Jos. Čapka*, *J. V. Sládka* a *Tovární*.

V 19. století byla ulice nazývána německy *Judengasse*, česky *Židovská*. (Katastrální mapa Třeště, 1835) *Masarykova třída* je název navrhovaný ve 20. letech. (Návrh pro pojmenování ulic, 1920) V roce 1940 se v kronice již uvádí jako *Nádražní*. (Dobeš, 1939) Na konci 50. let byla přejmenována na ulici *Dr. E. Beneše* a také z ní byla oddělena krátká ulička nazvána *Ztracená*. (Orientační plán Třeště, 1948) V době komunistické nadvlády nebyl Edvard Beneš oficiálně příliš oblíbenou osobností, proto byla ulice v 50. letech přejmenována na ulici *V. I. Lenina*, podle komunistického revolucionáře a sovětského předsedy vlády. Ve stejné době se z ní ještě vyděluje ulička *K Nádraží*. (Orientační mapka města Třeště, 1958) Roku 1991 byla ulice přejmenována zpět na *Nádražní* a ulička *K Nádraží* se stala její součástí.

Tovární

Ulice *Tovární* vede od křižovatky s ulicemi *Barvířská*, *K. H. Máchy* a *Sv. Čecha* směrem k ulici *Nádražní*. V této ulici se dříve nacházela továrna *Stern a Knapp* vyrábějící nábytek a hodinové skříně, později firma *Interier*, které se říkalo *Dřevo*. (Morkus, 2021)

Název ulice vznikl v roce 1948 po zániku ulice *Truhlářské*. (Orientační plán Třeště, 1948) Již na mapce z roku 1835 lze vidět ulici nazvanou *Tischlergasse* – tedy *Truhlářská*. (Katastrální mapa Třeště, 1835) Toto označení si ulice udržela do dnešní doby, i když ve 30. letech pro ni byl navrhován název *Dlouhá* ulice. Ten však nebyl schválen. (Spis, 1936)

U Váhy

Malá ulička vedoucí souběžně s ulicí *Kostelní*, spojuje *Rooseweltovu* a ulici *Franze Kafky*. Jmenuje se podle váhy, která se zde nacházela v malém domku. (Morkus, 2021) Ve spisu z 30. let je pro ni navrhován název *Zadní ulička*. (Spis, 1936) Oficiální název ulice vznikl roku 1948 z části *Za Kostelem*. (Orientační plán Třeště, 1948)

U Vodojemu

Ulice *U Vodojemu* propojuje ulice *Alšova* a *O. Březiny* v západní části města. Vzniká v 50. letech v místech, kterému se do roku 1948 říkalo *Na Vyhlídce*. Na mapě z roku 1948 je možno vidět, že ulice *Alšova* vede k vodojemu. Podle něj pak získala ulice své jméno. (Orientační plán Třeště, 1948)

V Kaštanech

Ulice se nachází na okraji města, vybočující z ulice *Dr. Richtra*, vede kolem zámeckého parku k rybníčkům. Jméno má podle zde vysazených kaštanů.

Dříve se této části říkalo *Březíčko* a na jeho konci se nacházela myslivna. (Dobeš, 1939) První zmínku o této ulici lze nalézt v kronice. Roku 1975 se mluví o penetraci ulice *V kaštanech*. (Kronika města Třeště III., 1975, str. 1)

V Klínarce

Podle louky *Klínarka* (Dobeš, 1939) získala své jméno ulice, nacházející se v *Zátiší*, napojující se na ulici *A. Dvořáka*. Ulice vznikla nejspíš v 70. letech. O její výstavbě lze nalézt zmínku v kronice z roku 1983. (Kronika města Třeště III., 1983, str. 398)

Váňovská

V jihovýchodní části města se nachází *Váňovský rybník*, k němuž vede ulice, která podle něj získala své jméno. Těsně pod kolejem vybíhá z ulice *Revoluční*, je na ni napojena ulice *Luční* a vede směrem na Pavlov.

Tato ulice byla nejspíš vždy označována jako *Váňovská*, jelikož i na návrhu kulturní komise pro pojmenování ulic (1920) je pro ni navržen tento název. O *Váňovské* ulici se dočteme již v kronice (Dobeš, 1939), název ulici vydržel do roku 1948 kdy byla přejmenována na ulici *Rudé armády*. (Orientační plán Třeště, 1948) Přejmenována zpět na *Váňovská* byla až v roce 1991. (Kronika města Třeště IV., 1991, str. 243)

Zahradní

Malá a krátká ulička vedoucí mezi ploty zahrad k jedinému domu, se nachází u ulice *Tovární* a vznikla v roce 1948 po rozdělení ulice *Truhlářská*. (Orientační plán Třeště, 1948) Lze také dodat, že *Zahradní* ulice je vůbec nejčastější název ulic v České republice. Objevuje se u nás více než 270krát. (David, 2011, str. 171)

5.4.3 Názvy podle obyvatel ulice

Barvířská

Sídlištní ulice, na níž navazují ulice *Fialková* a *B. Němcové*, propojuje ulice *Nerudova* a *K. H. Máchy*. Nachází se v ní první stupeň základních škol a také kulturní dům.

Ulice se nachází na místech, kde dříve stály barvírny textilu a také barvířské rybníky *Malý* a *Velký Šenfebrák* (německy *Schönfärberei* znamená barevna). Rybník byl

roku 1962 zavezen a v letech 1971–1974 zde vyrostlo sídliště *Barvířská*. (Bukvaj, 2001, str. 231) Na návrzích z 20. a 30. let lze nalézt názvy *Zadní ulice* (Návrh pro pojmenování ulic, 1920) a *Polní ulice*. (Spis, 1936) Před rokem 1948 se ulice označovala také jako *U Lihovaru*. Po roce 1948 se název pozměnil na ulice *Lihovarnická*. (Orientační plán Třeště, 1948) Název byl odvozen od lihovaru, který se zde nacházel. (Morkus, 2021) Ulice se již v roce 1958 jmenuje *Barvířská*, (Orientační mapka města Třeště, 1958) a to právě podle barvírny a barvírenských rybníků, které se zde nacházely. (Mapa TŘEŠŤ 1728, 1948)

Dělnická

Z ulice *Palackého* vybočuje vedlejší ulice *Dělnická*, která vede k ulici *K Valše* a je protínána ulicemi *Wolkerova* a *Družstevní*.

Stejně jako ulice *Družstevní* bude ulice *Dělnická* odkazovat k nové výstavbě města nebo k dělnickým hnutím, jelikož se zde nacházelo *Dělnické oděvní družstvo* a *Výrobní družstvo stolařů Dřevo*. (Morkus, 2021) Ulice vzniká roku 1948 v bývalé části města *Nový Domov*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Selská

Tato ulice propojuje ulici *Revoluční* a *Partlicova*, zároveň na ni navazuje ulice *Luční*. V ulici se nachází školka.

Jakožto *Dolní* ulice je označována na návrhu pro pojmenování (1920) i na návrhu z 30. let, kde je pro ni také nabídnut název *Potoční*. (Spis, 1936) Ulice se jmenuje podle sedláků, kterých zde bylo několik a mluví se o ní již v kronice p. Dobeše. (Dobeš, 1939) Jméno se mění v 50. letech na ulici *Československé armády* (Orientační mapka města Třeště, 1958) a toto jméno vydrželo až do 90. let, konkrétně do roku 1991, kdy bylo změněno znovu na ulici *Selská*. (Kronika města Třeště, IV., 1991, str. 243) Dříve se ulici mezi lidmi říkalo *Posraná ulička*, jelikož zde vedla cesta z hospody, a pokud to člověk nevydržel domů, vykonal potřebu zde. (Morkus, 2021)

5.4.4 Názvy podle vlastnosti ulice, tvaru, funkce, stáří a charakteru

Družstevní

Ulice *Družstevní* vede od *Bezručovy* k *Hodické* ulici, přičemž na ní navazují ulice *Dělnická*, *Vančurova*, *Dr. Konarovského*. Tato ulice se vyděluje z části *Nový Domov* v roce 1948. (Orientační plán Třeště, 1948)

Družstevní ulice nejspíš odkazuje k nové výstavbě (David, 2011, str. 173), anebo k družstevním hnutím existujícím již před rokem 1920 (Družstevní pekárna, Družstevní řeznictví a uzenářství). Název *Družstevní* ulice je jeden z nejčastěji zastoupených názvů u nás, existuje jich více než 100. (David, 2011, str. 173)

Chaloupecká

Malá a nenápadná ulice, která spojuje ulice *Havlíčkova* a *B. Smetany*. Vzniká v roce 1948 ze starého názvu *Chaloupky*. (Orientační plán Třeště, 1948) *Chaloupky* podle malých chalup, které se zde nacházely. Ulice byla také označována za součást ulice *Batelovské*. (Dobeš, 1939)

Malé náměstí

Toto náměstí se nachází na křižovatce ulic *Roosewelta* a *5. května* a název je výstižný, jelikož náměstí není příliš rozlehlé.

Dříve se *malé náměstí* říkalo místům, kde se dnes nachází ulice *Franze Kafky* a *náměstí Svobody*, roku 1948 se však přesouvá severozápadně a vzniká tak *Malé náměstí* na křižovatce ulic *Roosewelta*, *5. května* a *Na Hrázi*, kde se předtím nacházela ulice *U Masných krámků* (v Mapě 1948 je ulice chybně zapsána jako *U Mastných krámků*). (Orientační plán Třeště, 1948)

Puchýrna

Jedná se o komunikaci u dvou hospodářských stavení nedaleko od Třeště pozůstalých z dob, kdy se u Třeště a Jezdovic dolovalo stříbro. Puchýrna, nebo též puchérna je zařízení na drcení rud stoupami v hutích, a puchování je tím pádem drobení a roztloukání rudy. (PSJČ, 2007–2008, cit. [2021-04-25])

Úzká

V bývalém židovském ghettu je krátká a úzká ulička spojující *náměstí Svobody* a ulici *Sv. Čecha*. Jakožto *Krátká ulička* je označena na návrhu pojmenování ze 30. let. (Spis,

1936) V roce 1948 vzniká z části *Pod Vochajzlem* a je nazvána *Nerudova*. (Orientační plán Třeště, 1948) Roku 1958 je již označována jako *Úzká* a jako *Nerudova* je nazvána delší a významnější ulice. (Orientační mapka města Třeště, 1958)

Ztracená

Velice krátká a slepá ulice, která vznikla roku 1948 po zániku *Židovské* ulice. Je napojena na ulici *Nádražní*. (Orientační plán Třeště, 1948) Ve 30. letech pro ni byl vybrán název *Potoční* ulice, který však nebyl schválen. (Spis, 1936)

5.4.5 Názvy podle barev, zvířat a rostlin

Fialková

Ulice *Fialková* se nachází vedle kulturního domu v Třešti a spojuje ulici *Barvířskou* a *Kosmákovu*. Dále na západ přes koleje se proměňuje na ulici *Vrchlického*.

V kronice je popisována jako nová ulice, vzniká tedy kolem roku 1940 a původ jejího pojmenování není znám. (Dobeš, 1939) Již ve 20. letech je označována jako *Fialkova cesta*. Je možné, že název vznikl přivlastňováním, tudíž může nést jméno nějakého pana Fialky/Fialy a až později bylo jméno prodlouženo na *Fialková*. (Morkus, 2021) V mapě z roku 1948 je možné vidět, že se jí dříve říkalo také ulice *Dr. Šrámka*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Květná

Souběžně s ulicí *Luční* propojuje ulice *Květná Jungmannovu* a *Vrchlického* ulici. Je pojmenována podle rostlin. Několik okolních ulic má stejnou motivaci pojmenování. Název ulice vzniká již roku 1948, předtím se části, kde se ulice nachází, říkalo *Masarykova čtvrť*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Luční

Luční ulice spojuje ulice *Váňovská* a *Selská*. Nejspíše se zde dříve nacházela Louka, od toho název ulice. Vzniká roku 1948 z dřívější části *Pod Váňovskou*, která odkazovala na vedlejší ulici *Váňovskou*, pojmenovanou podle rybníka. (Orientační plán Třeště, 1948)

Šeříková

Ulice pojmenovaná podle keře šeříku propojuje ulice *Vrchlického* a *Jungmannova*. Vzniká roku 1948 na místech, kde se dříve nacházela *Masarykova čtvrť*. (Orientační plán Třeště, 1948)

Třešňová

Z Vozábovy ulice vybíhá ulice Třešňová, která odkazuje na třešňové stromy. Ulice byla postavena neznámo kdy, nejspíš v 70. letech, existuje o ní zmínka v kronice z roku 1978, v souvislosti se zasíťováním (Kronika města Třeště III., 1978, str. 164) a v souvislosti s jejím budováním (Kronika města Třeště III., 1983, str. 398)

5.5 Zaniklé ulice

Několik ulic v průběhu let úplně zmizelo, jelikož byly zastavěny nebo byly začleněny do jiné ulice. Další stále ještě existují, ale nejsou v nich žádné adresy a jen propojují jiné ulice, tudíž se již nijak nejmenují.

Dr. Konarovského

Ulice Dr. Konarovského existuje dodnes, ale na jiném místě. Původní ulice s tímto názvem se nacházela na náměstí. Byla to krátká ulička vedoucí okolo školy, pro níž byl ve 30. letech navrhován název *Školní ulice*. (Spis, 1936) Na mapce z roku 1960 lze vidět, že spojovala ulice *Stalinovu* a *Stalingradskou*, později *5. května* a *Franze Kafky*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Bohužel nebyly dohledány informace o tom, kdy zanikla.

Dvorecká

V místech, kde dnes stojí obchod Albert, se v roce 1948 nacházela ulička zvaná *Dvorecká* a podle mapy vedla k rybníku *Šenfibráku*. Později se ulice stala součástí ulice *Revoluční*. (Orientační plán Třeště, 1948)

K nádraží

Ulice *K nádraží* se objevuje na plánu z roku 1960. Jelikož se dnešní ulice *Nádražní* v té době jmenovala po I. V. Leninovi, ulička vybočující z ulice *I. V. Lenina* mířící k nádraží byla podle toho také pojmenována. Později se stává součástí ulice *Nádražní*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30)

Ke kolejím

Na mapě z roku 1948 lze najít uličku vybíhající z ulice *Tovární*, mířící ke kolejím k ulici *B. Smetany*. Tato ulička se v té době jmenuje *U Kolejí* (Orientační plán Třeště, 1948), na mapě z roku 1960 je označena jako ulice *Ke Kolejím*. (Kronika města Třeště II., 1960, str. 30) Sice existuje dodnes, ale zanikl její název a je pouze spojovací uličkou.

V. Hořalky

Václav Hořalka (1815–1878), profesor varhanické školy v Brně a hudební skladatel (Bukvaj, 2006, str. 62), byl předlohou pro pojmenování této ulice na náměstí. Ve 30. letech je pro ni navrhován název *Kostelní ulička*. Oficiálně však ulice *V. Hořalky* vzniká roku 1948, když se vyděluje z městské části *Za Kostelem*. (Orientační plán Třeště, 1948) Není jasné, kdy zanikla.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat urbanonymii v městě Třešť, a to především její stav ve 20. století. Dále jsem se zaměřila na motivaci pojmenování a její vývoj.

Vývoj uličního názvosloví je možné pozorovat v tabulce na začátku kapitoly o změně uličního názvosloví, kde je porovnán současný název s názvem ze 30. let, z konce 40. let a z roku 1960. Jména ulic jsem dále rozdělila do osmi skupin podle motivace jejich názvu. Bylo by také možné rozčlenit ulice do oblastí podle toho, ve které části Třeště se nacházejí. Třešť totiž protíná železniční dráha která ji rozděluje na dvě části. Také lze ulice zařadit do několika logických celků. Nachází se zde skupina ulic pojmenovaných podle hudebních skladatelů (*A. Dvořáka, B. Smetany, Křížkovského, L. Janáčka*). Ve městě lze nalézt i skupinu ležící ve stejné oblasti, jejíž názvy jsou motivovány přírodou (*Květná a Šeříková*). V centru města se nachází skupina ulic pojmenovaných po spisovatelích (*B. Němcové, Erbenova, Franze Kafky, J. V. Sládka, Jos. Čapka, K. H. Máchy, Kosmákova, Nerudova, Sv. Čecha*). Skupiny ulic motivovaných stejně lze nalézt také v bývalých částech *Rozvoj* a *Nový Domov* (*Bezručova, Jiráskova, Josefa Hory, Komenského, Wolkerova*) anebo *Na Vyhlídce* a v *Masarykově čtvrti* (*Jungmannova, Ot. Březiny, Vrchlického*). Podle třešťských rodáků se pak jmenují ulice v oblasti za třešťským potokem, v bývalých částech města *Nikerak, Domky* a *Zámecká* (*Dr. Richtra, Fritzo, Partlicova, Vozábova*). Zde byla využita místní honorifikace.

Bylo zjištěno, že z celkového počtu dnešních 69 ulic jich je 36 motivováno honorifikačně (52 %), z toho je 24 po významných osobnostech, 8 po významných osobnostech spojených s Třeští. 4 ulice nesou jméno po významné organizaci nebo události, 19 ulic má orientační funkci (28 %), 3 ulice nesou název podle obyvatel žijících v ulici (4 %) a zbylých 11 názvů je motivováno tvarem, charakterem, barvou nebo rostlinou (16 %). Pro srovnání, v Sušici je dnes 39 % ulic motivováno honorifikačně (Žezulová, 2020, str. 76), v Kaplici je to pouze 12,8 % (Janeček, 2014, str. 77). Z toho lze odvodit, že se v dnešní době v různých městech liší uplatňování honorifikačních názvů.

Tyto údaje o třešťském uličním názvosloví lze porovnat s údaji z roku 1948, kdy vzniklo mnoho ulic. Před tímto rokem existovalo 31 ulic nebo částí města, z nich byly pouze 4 názvy honorifikačně motivované (13 %). Po roce 1948 dochází k velkým změnám a vzniká mnoho nových ulic, v tomto roce jich je 61, z toho je 41 honorifikační motivace (67 %), z níž je 6 ulic motivováno honorifikací místní, orientační charakter má

10 tehdejších ulic (17 %), 2 ulice jsou pojmenované po zaměstnání obyvatel ulice (3 %) a zbylých 8 ulic je motivováno charakterem ulice nebo barvou či rostlinou (13 %).

K podobným číslům dojdeme i v roce 1960, tehdy bylo ulic 64, z nichž bylo 42 názvů honorifikačních (66 %), z toho místní honorifikaci mělo 5 ulic, lokalizační charakter mělo 11 ulic (17 %), 2 ulice nesly jméno po obyvatelích (3 %) a 9 ulic mělo název podle vlastnosti, charakteru ulice nebo barvy či rostliny (14 %).

Na předchozích procentuálních výpočtech zastoupení motivace při pojmenovávání ulic lze vidět po roce 1948 velký trend honorifikačního pojmenování, jelikož 67 % resp. 66 % ulic má honorifikační název. Pokud v tomto období srovnám třešťské názvosloví s uličními názvy města Sušice, lze zjistit, že se tam odehrávaly podobné tendence. Roku 1948 tvořily v Sušici honorifikační názvy 64 % všech uličních názvů. (Žežulová, 2020, str. 75)

Ve spojení s honorifikací je možno v práci nalézt i několik ulic motivovaných jménem významné třešťské osobnosti (*Fritzova*, *Vozábova*), ale také významné osobnosti, která je nějakým způsobem spjata s Třeští a okolím, je to tedy místní honorifikace. Franz Kafka trávil v Třešti prázdniny u strýce, Otokar Březina pocházel z ne příliš dalekých Počátek a učil v Nové Říši. Karel Havlíček Borovský je také spjat s Vysočinou, jelikož se zde narodil a jezdil také do Batelova, jenž je nedaleko Třeště. Zajímavou motivaci pro pojmenování mají také ulice *Puchýrna* a *K Valše*. Obě nesou jméno podle objektu s určitou funkcí. Poblíž továren a podniků pak vznikají ulice jako *Dělnická*, *Družstevní* nebo *Tovární*.

Nesmí být opomenuty lidové názvy ulic, jež jim dávali obyvatelé Třeště. Některé názvy se používají dodnes. Název *Domky* pro ulici *Partlicova* nebo název *Zátiší* pro severozápadní oblast města. Také je možné zaslechnout lidový název *Březičko* označující ulici *V Kaštanech*. Stále používaným názvem je i *Kožichstrasse* lidově označující ulici *B. Smetany*. Další lidový název ulice *Partlicova* byl *Kozí betlém*, ten už ale příliš používaný není. Jméno *Posraná* ulička se dnes již vůbec nepoužívá.

Nejstarší názvy jen několika málo ulic nacházíme na německé mapě Třeště z roku 1835, kde lze vidět především motivaci orientační nebo podle významného objektu. V mapě lze nalézt 10 pojmenovaných ulic, z jejichž názvů později vznikly i některé české názvy (*Telschergasse* = *Telečská ulice*).

Z roku 1920 existuje návrh kulturní komise pro pojmenování ulic, městská rada však projednání a uskutečnění návrhu odložila na pozdější dobu. (Protokol městské rady,

1920) Podobný návrh existuje také ze 30. let, v archivu byl nalezen ve složce, která je označena rokem 1936, není však jisté, jestli tento spis není z dřívější doby.

Další pramen je protektorátní katastrální mapa, která ale není příliš dobrým zdrojem, jelikož neobsahuje skoro žádné informace týkající se urbanonym. Je však zjevné, že se Třešti vyhnulo pojmenování podle nacistické ideologie. Užitečným zdrojem informací je mapa města z roku 1948, na níž lze vidět město se všemi ulicemi. Vedle mapy se nachází tabulka se starými názvy ulic a čtvrtí a s jejich novou podobou. O několik odstavců výše lze vidět zastoupení motivace u ulic v této době. Je zde zmíněno mnoho ulic, které si svůj název udržely až do dnešní doby (např. *Květná* nebo *K. H. Máchy*), naopak několik ulic změnilo svůj název více než jednou (např. dnešní ulice *Nádražní* – před rokem 1948 *Židovská* – 1948–1958 *Dr. E. Beneše* – 1958–1991 *V.I. Lenina*) a lze na nich pozorovat vliv politické situace v zemi na uliční názvosloví. K dalším změnám v názvu ulic došlo v 50. letech. Není jasné, kdy přesně k nim došlo, ale plán města z roku 1960 ukazuje nové názvy ulic a lze vidět, že nástup komunistické totality výrazně ovlivnil uliční názvosloví (*Rudé armády*). Paradoxně se přes celou dobu komunistické totality udržel název ulice *Roosewellovy*, která je od počátku zapisována s chybou. Roku 1956 Chruščov v Sovětském svazu odhalil Stalinovy zločiny, což dospělo k odstraňování jeho kultu ve všech sovětských zemích. Ulice *Stalinova* a *Stalingradská* musely být přejmenovány. To však trvalo několik let, jelikož ještě na plánu města z roku 1960 je možné tyto názvy nalézt. K jejich změně ale muselo dojít brzy v 60. letech, jelikož se poté už ulice jmenovaly *5. května* a *Vítězství*. Jak píše Janeček ve své bakalářské práci (2014, str. 68), v Kaplici se ulice *Stalinova* a *Stalingradská* přejmenovaly na ulici *Míru* a náměstí *Vítězného února* v roce 1962.

V 60., 70. a 80. letech dochází k velké výstavbě jak rodinných domů, tak panelákových sídlišť, na základě těchto výstaveb vznikají i nové ulice jako *Na Vyhlídce*, *V Klínarce*, *Národního odboje* apod. Z těchto let nebyly dohledány žádné mapy. Jediným zdrojem tak je vyprávění pamětníků a také kroniky, ve kterých se však o ulicích příliš nepíše. Je možné nalézt pouze několik zmínek o existenci ulice, bližší informace o vzniku chybí. Až v zápisu z roku 1991 lze najít odstavec o třešťských ulicích, jak se změnila jejich názvy po sametové revoluci (např. ulice *Engelsova* se změnila na ulici *Hodická*). Co se týče motivace názvů ulic, lze tedy doložit po roce 1989 vymizení socialistické ideologie.

Potřeba vytváření nových ulic a nových uličních názvů přirozeně přetrvává dodnes. Při porovnání dnešního uličního názvosloví s názvy v průběhu druhé poloviny

20. století lze vnímat pokles honorifikačního pojmenování v dnešní době, jelikož dříve byla více využívána ideologická motivace. Dnes se raději používá honorifikace místní anebo se honorifikační motiv nevyužívá vůbec. 3. 5. 2021 vzniklo v Třešti pojmenování nové ulice, která je napojena na ulici *Národního odboje* a *K Valše*. Její název je *Růženská*, podle nedaleké vesnice Růžená. (15. zasedání Zastupitelstva města Třešť) Je zde užit nehonorifikační motiv, název ulice je motivován směrem komunikace.

ZDROJE

Bibliografie

- BOGOCZOVÁ, Irena. *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2012. ISBN 978-80-7464-033-9
- BUKVAJ, František a kol. *Lidé z kraje pod Špičákem*. Třešť: František Bukvaj, 2006. ISBN 80-239-7685-0
- BUKVAJ, František a kol. *Třešť 1349–2001*. 1. vyd. Třešť: Město Třešť, 2001. ISBN 80-239-3997-1.
- DAVID, Jaroslav. *Smršov, Brežněves a Rychlonožkova ulice*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1913-4
- DAVID, Jaroslav a Přemysl MÁCHA. *Názvy míst*. Ostrava: Host, 2014. ISBN 978-80-7464-503-7
- HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1253-2
- JANEČEK, Vít (bakalářská práce), *Uliční názvosloví v městě Kaplice, České Budějovice 2014*.
- LUTTERER, Ivan a Rudolf ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 2004. ISBN 80-7311-025-3
- OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše. *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0554-4
- ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN, 1963.
- ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X
- *Třešť a její nejbližší okolí – ve slohových pracích žákyň dívčí měšťanské školy*. Třešť: J. A. Novotný, 1931.
- VACULÍK, David. *K některým aspektům motivace v urbanonymii*. in: Eva, Dagmar SOCHOROVÁ a Jitka ZÍTKOVÁ MINÁŘOVÁ. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- *Vlastivědný sborník Třeště a okolí 01/2011*. Třešť: Muzejní spolek v Třešti, 2011.
- VYBÍHAL, Jiří. *Třešť 1945*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2010. ISBN 859-40-675-2902-1
- ŽEŽULOVÁ, Magdalena (diplomová práce), *Uliční názvosloví města Sušice, České Budějovice 2020*.

Internetové zdroje

- Acta Onomastica. In: *Ústav pro jazyk český, Akademie věd české republiky* [online]. 2013 [cit. 2021-02-12]. Dostupný z: <https://ujc.avcr.cz/sd/publikace/casopisy/acta-onomastica.html>
- Český statistický úřad, 2021. [cit. 2021-04-24] Dostupné z: <https://www.czso.cz>
- DAVID, Jaroslav. *URBANONYMUM* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/URBANONYMUM>
- [LDHBC] Ústav pro jazyk český. *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* [online]. 2012 [cit. 2021-04-28] Dostupné z: <https://madla.ujc.cas.cz>
- Mapy.cz. Třešť, 2021. [cit. 2021-02-04] Dostupné z: www.mapy.cz
- MATUŠOVÁ, Jana. *Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí* [online]. *Naše řeč*. 1989, roč. 72, č. 4, s. 179-187. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6863>
- PLESKALOVÁ, Jana. *TOPONYMUM* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017 [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>
- PLESKALOVÁ, Jana. *ONOMASTIKA* [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. 2017 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ONOMASTIKA>
- Poslední českou veřejnou popravu viděli lidé před sedmdesáti lety v Třešti. Vysočina, in: *Český rozhlas* [online]. 2016 [cit. 2021-04-18]. Dostupný z: <https://vysocina.rozhlas.cz/posledni-ceskou-verejnou-popravu-videli-lide-pred-sedmdesati-lety-v-tresti-7123529>
- [PSJČ] Ústav pro jazyk český. *Příruční slovník jazyka českého (1935–1957)* [online]. 2007–2008 [cit. 2021-04-25] Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/psjc/search.php>
- Rekordy a kuriozity: Největší sluneční hodiny. In: *Třešť – oficiální webové stránky města* [online]. 2012 [cit. 2021-04-10]. Dostupný z: <https://www.trest.cz/rekordy-a-kuriozity/d-1152>

Archivní prameny

- 25. zasedání Zastupitelstva města Třešť konané dne 27. června 2005
- DOBEŠ, Bohuslav. *Kronika města Třeště*. Třešť: Bohuslav Dobeš, 1939.
- Mapa TŘEŠŤ 1728, Třešť, 1948.
- Orientační mapka města Třeště, Třešť: Jiskra, 1958.
- SOkA Jihlava, AM Třešť, Protokol městské rady, Třešť, 1920–1937
- SOkA Jihlava, Katastrální mapa Třeště, 1835
- SOkA Jihlava, Kronika města Třeště, svazek II., 1960–1974
- SOkA Jihlava, Kronika města Třeště, svazek III., 1975–1983
- SOkA Jihlava, Kronika města Třeště, svazek IV., 1984–1994
- SOkA Jihlava, Městský národní výbor Třešť, Katastrální mapa Třeště, 40. léta 20. století
- SOkA Jihlava, Městský národní výbor Třešť, Zápisy RMNV, 1945–1946, 1. karton
- SOkA Jihlava, Městský národní výbor Třešť, Orientační plán Třeště, 1948
- SOkA Jihlava, Návrh kulturní komise pro pojmenování ulic 9. 6. 1920, Třešť
- SOkA Jihlava, Spis Pojmenování ulic, 1936, Třešť
- SOkA Jihlava, Třešť, Kronika obce, 1956–1959

Rozhovory

- MORKUS Jan, 2021, Rozhovor a e-mailová korespondence s třešťským pamětníkem a historikem, Třešť 12.–30. 4. 2021

Časopisy

- Naše město. Třešť: Město Třešť, 2012, ročník 41, červenec – srpen.

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Mapa města Třešť 2021
- Příloha č. 2: Katastrální mapa Třeště, 1835
- Příloha č. 3: Návrh kulturní komise pro pojmenování ulic 9. 6. 1920
- Příloha č. 4: Zpráva místní kulturní komise, 17. června 1920
- Příloha č. 5: Zápis městské rady v Třešti, 5. září 1930
- Příloha č. 6: Návrh na pojmenování ulic v městě Třešti ze 30. let
- Příloha č. 7: Příloha k pojmenování ulic v Třešti / návrh, rok neznámý
- Příloha č. 8: Orientační plán Třeště, 1948
- Příloha č. 9: Orientační mapka města Třeště, 1958
- Příloha č. 10: Plán města 1960
- Příloha č. 11: Třešťský zámek
- Příloha č. 12: Třešťský zámek na dobové fotografii ze 60. let
- Příloha č. 13: Ulice Na Spojce
- Příloha č. 14: Ulice Zahradní
- Příloha č. 15: Ulice Úzká
- Příloha č. 16: Tabulka ulice Úzká a informační tabulka o židovské čtvrti
- Příloha č. 17: Váňovský rybník a Váňovská ulice
- Příloha č. 18: Náměstí T. G. Masaryka na dobové fotografii ze 30. let
- Příloha č. 19: Ulice Partlicova na dobové fotografii z 60. let
- Příloha č. 20: Ulice Růžová ze 30. let
- Příloha č. 21: Lihovar

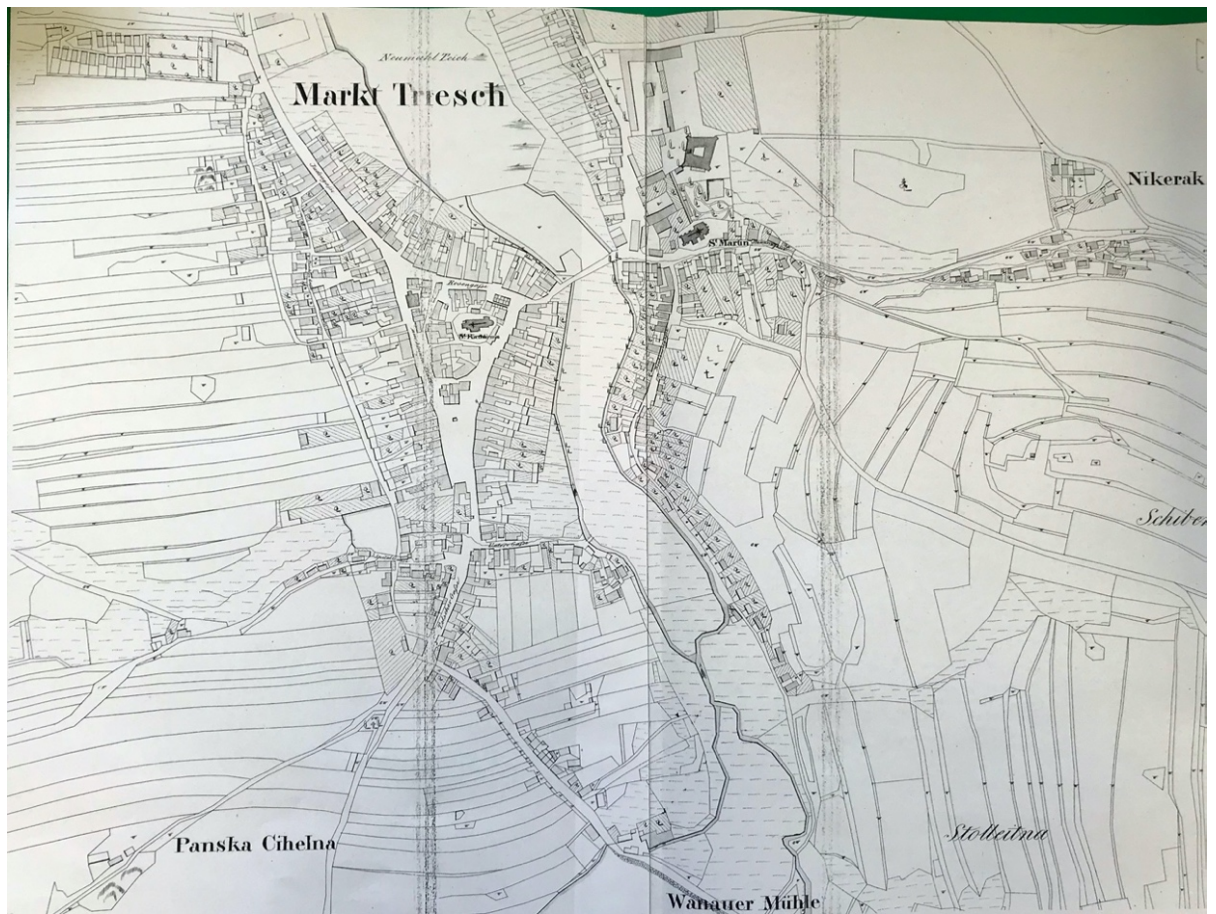
Přílohy

Příloha č. 1: Mapa města Třešť 2021

Zdroj: *Mapy.cz*

Příloha č. 2: Katastrální mapa Třeště, 1835

Zdroj: SOkA Jihlava

Místní kulturní komise

o. T. Městské radě
ve Třebíči.

Kulturní komise vypracovala a jednosměrně schválila ve schůzi dne 14. 6. 1920 návrh pro nové projemurování nejdelších ulic a náměstí, poslala k úvaze místní správní komisi, která plánek vrátila vyložitě svojí úplnou schůzou ze schůze dne 14. 6. 1920.

Kult. komise předkládá jej p. T. Městské radě k další úvaze a dokládá, že provedení změn v projemurování ulic a náměstí nejdelších, mají při tom na zřeteli den Osobozemí.

Kult. komise a v tom za jednu jedinou komisi správní, prosazuje se apelnati na p. T. Městskou radu resp. jejího zástupitelstva, aby před ~~radou~~ provedením těchto změn navrhovala nejdrívě o provedení oprav těchto ulic a náměstí, aby pak lidé mohli jasně navržena místa, a aby byly poskytnuty prostředky.

Naděje se, že i tyto orgány dají přičiněti našemu názoru a spolupráci tak záhy k navržení změn.

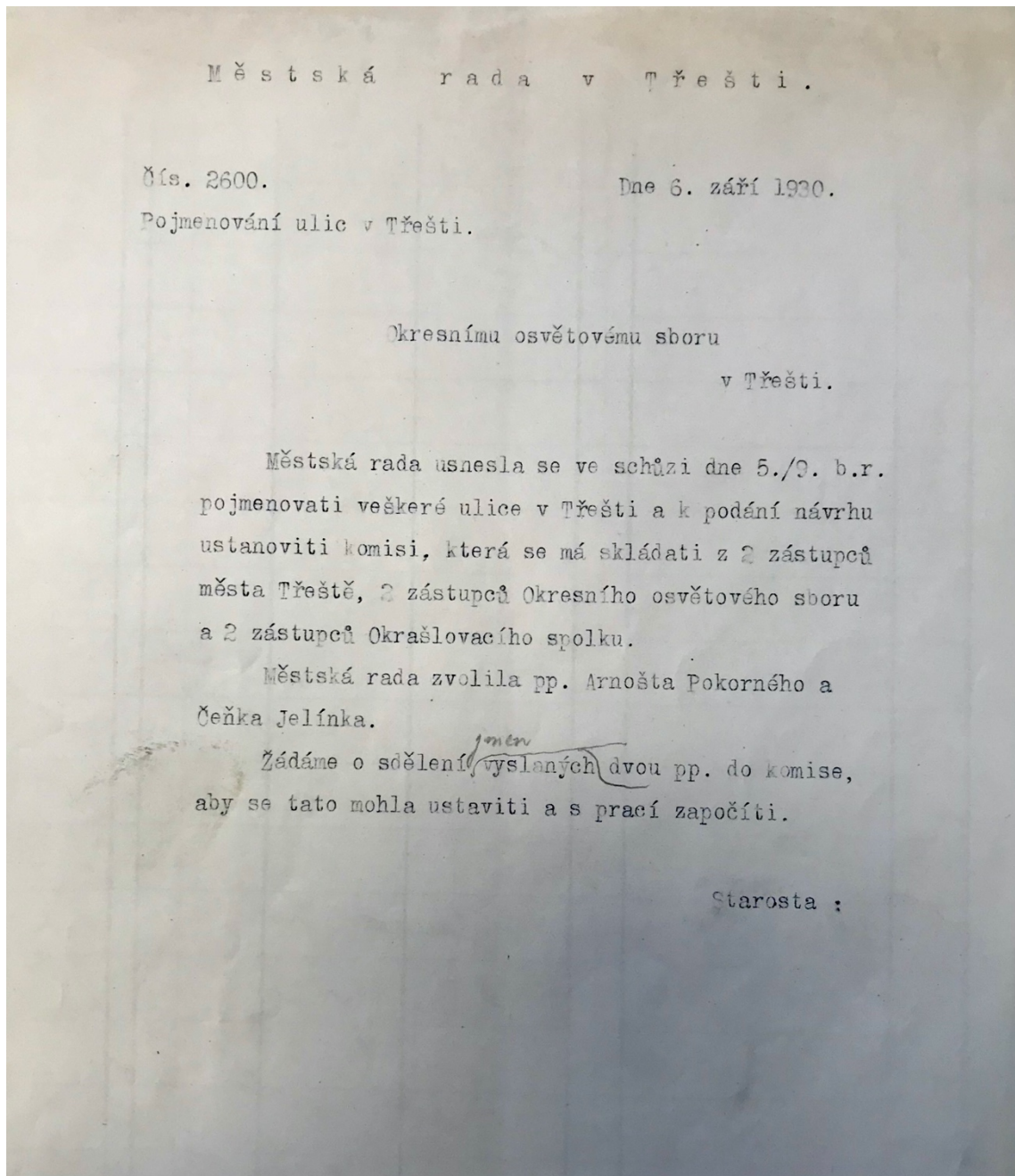
Nové projemurování vypracováno v plánu úzkostem čerčením.

o. Třebíči, 17. června 1920

Ján Kasák
č. j. jednatele kult. kom.

1. příloha.

Příloha č. 5: Zápis městské rady v Třešti, 5. září 1930

Zdroj: SOkA Jihlava

Příloha č. 7: Příloha k pojmenování ulic v Třebíči / návrh, rok neznámý

	Nové jméno	Průběh
1.	Hugarykova náměstí	hlavní, před školou
2.	Turkova	nebo nádražní
3.	Pařížská	" Týšova
4.	Kubovnicka (ruce)	dosud Cenkova
5.	Pro Komenského	od č. 1 k č. 12/13 včetně
6.	Křištilkova	od č. 105 k č. 412 včetně
7.	Vládkova	od "hrádků" až k "Hládkům"
8.	Nikercak	nástava pro celou skupinu
9.	Jihlavská	od pivovaru až na konec
10.	Na domkách	nástava, nebo "Hilbertovi" a "Na domkách"
11.	Lozární	od ul. Repartičnická k č. 406/113
12.	Uzka	od Bukovských až k č. 140
13.	Na podjezdě	obě uličky kominické
14.	Na humny	od Adámkovy / Trávní / až ke Svěcově
15.	Na pavlač	pokrač. předstíle až na Telčskou
16.	Váňovská	nástava
17.	Šelšská	"
18.	Na tržišti	" / pro celou skupinu /
19.	Štefanikova	od bratří / p. Kešler
20.	Boženy Němcové	střední ulice "Rozvoje"
21.	Karola Titauera	od bratří ke Štefanikové
22.	Šelšská	nástava, nebo až od bratří podružje, v tom případě umístění ul. Šelšské
23.	Havliczkova	střední na Novém domově
24.	Kučova	1. příční " " "
25.	Žitkova	2. " " " "
26.	Bedřicha Smetany	dosud Píalčova a prodloužená /
27.	Antonína Dvořáka	1. příční nad bratří
28.	Viktorie Alše	2. " " "
29.	Batlovská	celá skupina Chaloupků
30.	Nad nádražím	"Hádků" celá skupina.
	Návrhová komise:	
	Jan Kasalý, o. l. b. u. d.	Jan Liška
	Jan Novotný	Helena Kamberová, ředitelka.

Příloha č. 8: Orientační plán Třeštně, 1948

Zdroj: SOKA Jihlava

Příloha č. 11: Třešťský zámek

Foto: *Barbora Bartušková*

Příloha č. 12: Třešťský zámek na dobové fotografii ze 60. let

Zdroj: *Jan Morkus*

Příloha č. 13: Ulice Na Spojce

Foto: *Barbora Bartušková*

Příloha č. 14: Ulice Zahradní

Foto: *Barbora Bartušková*

Příloha č. 15: Ulice Úzká

Foto: *Barbora Bartušková*

Příloha č. 16: Tabulka ulice Úzká a informační tabulka o židovské čtvrti

Foto: Barbora Bartušková

Příloha č. 17: Váňovský rybník a Váňovská ulice

Foto: *Barbora Bartušková*

Příloha č. 18: Náměstí T. G. Masaryka na dobové fotografii ze 30. let

Zdroj: *Jan Morkus*

Příloha č. 19: Ulice Partlicova na dobové fotografii z 60. let

Zdroj: Jan Morkus

Příloha č. 20: Ulice Růžová ze 30. let

Zdroj: Jan Morkus

Příloha č. 21: Lihovar

Zdroj: *Jan Morkus*